

ВАСИЛ ЦОНЕВ

ЕДНО ВРЕМЕ В ОВЧА КУПЕЛ

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ

ВАСИЛ ЦОНЕВ
ЕДНО ВРЕМЕ В ОВЧА КУПЕЛ

chitanka.info

ПРЕДИСЛОВИЕ

То беше отдавна, много отдавна, когато въздухът трептеше от хиляди разноцветни пеперуди и ушите ми звънтяха от жужукането на майските бръмбари. Аз бях толкова малък, че можех да се люлея на вратата на кухненския бюфет, а стенният часовник беше мерило за недостигаемост.

Може би нещата съвсем не са били такива, каквито си ги спомням, и всичко това е най-чисто детско въображение.

Та къде има сега пеперуди, кой е чул от години да жужукне поне един майски бръмбар и как може да се люлееш на вратата на кухненския бюфет, който сега само с една ръка мога да съборя? Ами часовникът — не трака ли на равнището на носа ми?

Не, явно е, че всичко, което ще прочетете по-надолу, съвсем не е било такова и един истински разумен човек би го предал по съвсем друг начин, но какво да правя, когато, щом затворя очи, около мен затрептяват крилата на хиляди разноцветни пеперуди и майски бръмбари, окъпани от светлината на залеза?

СРЕЩУ НОВА ГОДИНА

Стара, пожълтяла снимка — шест момчета, наредени като шишета, и един едър мъж с голяма широкопола шапка и ококорени очи. На гърба на снимката — надпис: „Нова година — 1932“. Третото момче отляво надясно съм аз, ококореният човек е баща ми, а останалите са моите братя. Снимката е направена точно срещу 1 януари 1932 година.

Ех, че беше Нова година!

Още сутринта на 31 декември баща ми ни строи и произнесе прочувствено слово. След като направи кратък преглед на обичаите и обредите на различните народи при посрещането на Новата година, той отбеляза, че навсякъде се забелязва една обща характерна черта, а именно — непринуденото веселие, което обхваща всички слоеве на обществото. В деня преди Нова година веселието достига кулминационната си точка и се изразява в пиршества, танци, закупуване на подаръци, теглене на държавни лотарии и прочее, и прочее.

— И като така — завърши словото си той, — ние сме длъжни да изпаднем в същото непринудено веселие и да си поживеем и ние, майка му стара! Ура!

Когато оваците и аплодисментите стихнаха, баща ми направи проверка на наличните облекла. Горни палта имаха най-големият и най-малкият. (Най-големият носеше преправеното палто на баща ми, а най-малкият получи преди няколко дни палтото, което някога принадлежеше на най-големия и което беше минало последователно през гърбовете на всички ни.) Затова пък те носеха гуменки, докато вторият, четвъртият и петият имаха истински обуца от кожа, макар и не съвсем по размерите на краката им. Моите обуца... Не, аз няхах обуца. Аз имах галоши, и то толкова широки, че трябваше да ги връзвам с връв, за да не изпаднат, но веднага след галошите започваше най-ослепителният матроски костюм, който е виждан някога на света. Той беше подарен от някаква бабичка, на която баща ми беше боядисал

кухнята, и изглеждаше съвсем като нов — имаше само няколко кърпичици, и то на съвсем незабележими места. Шапки нямахме и единственият калпак с наушници се считаше за колективно притежание и се предаваше от глава на глава по наряд.

— Мир-но! — изкомандва баща ми, когато прегледът свърши. — Давам шест часа срок за потягане на облеклото. Сборен пункт — пред къщата, точно в 16:00 часа. Свободни сте!

Точно в 16:00 часа ние се строихме и потеглихме с песни от Овча купел към София. Тръгнахме пеш — за да не се разглезваме и отпускаме в този тържествен ден, както забеляза баща ми. Песните бяха най-различни и предимно весели — „Ний сме попови лъжички, черни жабешки деца“, „Хей, Перник, Перник — далеко си бил ти“, „Защо са ни на нас жени, щом имаме крем «Бамбули»“ и други. От време на време спирахме, защото ни заболяваше устата от пеење, и тогава баща ми започваше да разказва колко било весело, когато бил малък и останал сираче — не ходел на училище, палел си огън в средата на къщата и правел още много подобни весели неща.

Към 17 часа и 15 минути се дотърсихме до центъра на града. Щом забеляза черквата „Света Неделя“ и стотиците сергии, които се простираха чак до Львовия мост, баща ми се вдъхнови, разпери ръце и викна:

— Градът е ваш! Разграбете го!

И се спусна пръв към продавачите, като размахваше широкополата шапка.

Какво ли нямаше на сергиите и пред сергиите! Фокусници, гълтачи на ножове, гълтачи на огън, продавачи на грънци, на играчки, на книги, семкаджии, фъстъкаджии, леблебиджии! Всички ревяха, крещяха и стреляха във въздуха.

— Чудесни пистолети! Пистолети с капси!

Баща ми се спря пред продавача, взе един пистолет и гръмна няколко пъти. След това го подаде на най-големия брат и му каза да постреля малко, сетне го даде на втория, после на мен, докато премина през ръцете на всички. Когато и най-малкият изгърмя своята част, баща ми взе пистолета от ръцете му и го подаде на продавача.

— Чудесен пистолет! — каза му той, като го потупа по рамото. — Поздравявам ви!

И ни поведе надолу. На един тъгъл продавач на бенгалски огън държеше две запалени пръчки, които хвърляха ослепителни искри на всички страни.

Баща ми взе пръчките от ръцете му и ги подаде на двама от нас, след това ги взе и ги подаде на други двама и накрая даде догарящите пръчки на предпоследния и най-малкия.

— Ето, и бенгалски огън държахме! — потърка весело ръце баща ми. — Чудесно нещо!

И като махна с шапка на продавача, поведе ни по-нататък. Някакъв книжар въртеше голяма книга в ръката си и крещеше:

— Андерсенови приказки! Най-хубавите приказки!

Баща ми взе книгата от ръката му и ни прочете на глас приказката за пумпала и топката. Сетне остави книгата, ръкува се с продавача и отминахме надолу. Увлечен от крясъците и виковете на продавачите, баща ми постепенно изпадна в ентусиазъм. Той започна да крещи заедно с продавачите: „Насам, насаааам!“ — и размахваше играчките, като не забравяше да ги прехвърля към нас.

— Ех, че веселие! — подскачаше баща ми, когато се движехме от една сергия към друга. — Това се казва живот!

Най-накрая, до самия Лъвов мост, стоеше един фотограф, който правеше моментални снимки с магнезий. Като го видя, баща ми просто се разлудя. Блясъкът от магнезия го възбуди съвсем.

— Народе, братя! — зарева той. — Елате насам! Елате да видите чудото на магнезия! Метал, който гори. Съединява се с кислорода и се получава магнезиев двуокис. Изумително нещо! Като непосредствен продукт се явява снимката. Ето тази мадама, вижте я! — посочи той към една дебела госпожа. — Апаратът е така построен, че тя ще излезе на снимката като уиндзорската херцогиня. Мадам, пригответе се!

Дебеличката госпожа се усмихна, баща ми плесна с ръце и фотографът направи снимка. Докато се приготвяше снимката, баща ми крещеше — и обясняваше как при двореца на баварския крал той бил най-добрият фотограф и бил награден с ордена „Свети Людовик“ заради чудесната снимка, която направил на придворната готвачка на краля.

— Ето, господа! — ревна баща ми, когато снимката беше готова. — Погледнете! Вие виждате чудото! На снимката мадам излезе с десет килограма по-слаба!

Гражданите, които се бяха стекли да видят какво става, толкова се развеселиха, че пожелаха и те да се снимат. Тогава на баща ми хрумна идея и той предложи всички да се снимат заедно и после да си разменят адресите и да образуват взаимоспомагателно дружество „Нова фотография“. Снимката наистина излезе много сполучлива и развеселеният фотограф се съгласи да ни снима безплатно. И се сnehме — ние, шестте момчета, наредени като шишета, и до нас баща ни — с ококорени очи и широкопола шапка.

— А сега — каза баща ми, след като се сбогува с фотографа — настана време за празничната вечеря. Елате след мен, за да ви покажа най-чудните ястия, които сте виждали някога!

И ни заведе пред витрината на един голям ресторант, зад която се виждаха богато облечени хора, които вечеряха, пиеха вино и се смееха.

— Ето — погледнете тоя! — посочи баща ми към един дебелак, който блъскаше в устата си месо и зеле, при което движеше цялата си глава. — Той яде гъска! Гъската е много хубаво нещо, но се различава от пуйката. Ха, ето оня там яде пуйка. Виждате ли колко по-тъмно е месото на пуйката? Деца, ако ви пита някой, ще знаете, че няма нищо по-хубаво на този свят от пуйка със зеле. Това е симфония, това е ангелска песен, спусната от небето, която стига само до ушите на избраниците... По-нататък, виждате ли отчето — той яде прасенце. Печеното прасенце, деца, е също много хубаво нещо. То е нещо изумително! А онази пък — дете я виждате — яде кокошка. Също добро ядене. А плешивият до нея смуче овнешки кокал. Овнешкото със зеле, деца, е също много добро ястие. Особено когато се полива с вино. Бялото вино е много хубаво нещо, деца — то има тънък аромат и прилича на младо момиче, облечено в прозрачна рокля от стъклена батиста, а червеното — о! — червеното е съвсем друго! То е здраво, набито — като червенобузеста селска хубавица! Да живее червеното вино, деца!

И като махна с ръка, извади от пазвата си истински голям бял хляб. Ние ревнахме ура и протегнахме ръце. Баща ми примижа, премери хляба на око, а след това го раздели на седем равни парчета и го раздаде. Никога в живота си не бях ял толкова вкусен хляб — той приличаше ту на гъска, ту на пуйка, ту на прасенце, ту на кокошка и дори на овнешко със зеле. А когато пийнахме от минералната вода на софийската баня, тя ни се стори като бяло и червено вино

едновременно. Леко замаяни от чудната вечеря и от водата, ние започнахме да залитаме като пияни. Най-много се люшкаташе баща ми и се заклеваше, че това е последната вечер, когато слага алкохол в устата си.

— Безобразие! — крещеше той. — Изпихме само десет литра вино и се напихме. Дали са ни от лошото! Искаме си парите!

— Дайте ни парите! — ревнахме ние и се търкаляхме по снега. — Урааааааааааа!

А след това отново се строихме и с бодри крачки потеглихме към къщи.

Така прекарахме чудната Нова 1932 година. Оттогава минаха много години — шестте момчета, наредени като шишета, израснаха и станаха едри и силни мъже. Само човекът с ококорените очи и широкополата шапка не е между тях. Той си отиде отдавна, още по времето, когато чудните играчки и чудните ястия стояха зад дебелите стъкла на витрините и не бяха слезли между хората...

ЛЕЛЯ КРЪСТНИЦА

Като се сетя за детинството, винаги си спомням невероятните цветни къщички и хвърчащите перки, подарени от леля Кръстница. Тя идваше с огромна широкопола шапка, прилична на цариците от списанията, хващаше ни за ръце и играеше с нас на овчакупелските поляни.

Баща ми се сърдеше:

— А бе хляб няма да яде, а подаръци купува!

Сега и аз се чудя — откъде намираше пари за тези подаръци. Но тогава хич и не се замисляхме, а си знаехме — зададе ли се някакъв празник, леля Кръстница ще дойде и ще ни донесе подаръци. И то не какви да е подаръци, а най-шарените и най-невероятните, които могат да се намерят под слънцето: къщи, направени от блестящ картон, перки, които се въртят във въздуха, влакчета и автомобилчета.

Тя ходеше по къщите, переше, гледаше болни жени и малки деца. Викахме ѝ „леля Кръстница“, защото беше сестра на майка ми и защото ни беше кръстила и шестимата.

И досега си спомням как ме държеше на колене и ми казваше:

— Ще пораснеш и ще ме забравиш.

— Не е вярно — казвах, — като порасна, ще си купя файтон и ще те возя.

— Къде ще ме возиш?

— На бирария и на гробищата.

А така се случи, че пораснах и нито веднъж не я заведох на бирария, а като умря, не отидох на погребението ѝ.

Но ако беше жива, тя нямаше да ми се разсърди. Тя изобщо на никого не се сърдеше. Майка ми разправяше, че всички мои лели си правели шеги с леля Кръстница — дърпали ѝ косата, боцкали я и я щипели. А тя нищо не казвала и все се усмихвала. И чак когато по усмихнатото ѝ лице започвали да текат сълзи — тогава я оставяли на мира.

Била много красива, но се разболяла от едра шарка. Лицето ѝ се покрило със струпей и очите ѝ се затворили.

Баба Ирина казала на дядо ми Васил:

— От това дете човек няма да излезе. Качи я на каруцата и я хвърли в реката.

Дядо ми я качил на каруцата и я подкарал към реката. Но когато стигнали до моста, обърнал се и видял, че болната се усмихва.

— Защо се смееш? — попитал я.

— Помниш ли — ти ми обеща, че като порасна, ще ми купиш пръстенче със синьо камъче?

Дядо ми се облещил, сетне извил каруцата, върнал се вкъщи и без да каже нещо, взел една тояга и я счупил в гърба на баба ми.

— Трябва да е бил много сърдит — казваше майка ми, — в живота си мушичка не беше убивал.

Леля ми оздравяла и прогледнала, но лицето ѝ останало набраздено — такова, каквото го помня. Само усмивката ѝ си била предишната.

Като я видял за пръв път, чичо Кръстник се пернал по главата и казал:

— Е, такава жена да имам, друго не ми трябва.

После той ми обясняваше:

— По усмивките се познават хората. Хора с такива усмивки цена нямат.

И наистина — леля Кръстница цена нямаше. Ако беше някаква друга, отдавна би го напуснала. Но тя търпеше и все се усмихваше.

— Какъв красавец беше чичо ти Кръстник! Държеше кафене във Фере и имаше бастун. Много хубаво кафене. Чичо ти седеше в него като цар. Щом пийнеше малко, не даваше на никого да плаща, а черпеше всички подред.

И всички яли и пили и кафенето отишло по дяволите.

— Не ми върви, майка му стара — чудеше се чичо ми. — Толкова клиенти имах, а фалирах.

Той се впускаше в най-различни и рисковани предприятия. Когато оземляваха бежанците, пръв се хвърли с главата напред.

— Довиждане — каза на всички, — отивам и ставам чифликчия. След една година, като построя чифлика, ще ви извикам да ми дойдете на гости.

Три месеца не получихме писмо, а сетне чичо пристигна и подари бастун на баща ми.

— Заповядай, баджанак! Аз винаги съм те уважавал!

Баща ми усети, че нещо мирише в цялата работа, грабна се и след два дни доведе леля ми и братовчедите. Една седмица мина, докато ги изчистим от въшките. Леля Кръстница се усмихваше и разправяше, че още като пристигнали, чичо ми продал конете и каруцата, сетне продал и земята и отишъл в Бургас на рулетките.

— Булка — казал на леля ми, — или ще бъдем хора, или няма. Ако спечеля — ще построя чифлика, а ако изгубя — прощавай!

И, разбира се, изгубил. Запазил само пари, за да дойде в София и да купи бастун на баща ми.

Когато баща ми го удряше с бастуна, той крещеше:

— Полека, баджанак, ще го счупиш. Цял ден съм го избирал. Такъв бастун няма да намериш никъде.

Баща ми реши да го направи бояджия и го взе при себе си, но скоро се отказа. Чичо не работеше нищо, а само разправяше на работниците, че тази работа е временна — щял да отиде в Австралия, да стане голям земевладелец и след две години ще се върне с целепин, за да ги повози.

Когато баща ми му каза да върви по дяволите, чичо много се зарадва.

— Аз си знаех, че тази работа не е за мен — за мен трябва нещо голямо. Намислил съм една работа — ще ти хвъркне капата!

След два дни леля Кръстница дойде и каза каква работа е измислил чичо. Продал креватите и завивките и ги изиграл на рулетките. Върнал се пиан и разперил ръце:

— Нямах късмет, булка. Искях да те направя царица, ама на.

Леля Кръстница само се усмихваше. Само веднъж усмивката ѝ малко се измени.

Ние се връщяхме от сватба — баща ми беше кум на един от своите колеги бояджии. Леля Кръстница седеше в кухнята и се усмихна, но някак си съвсем иначе.

— Чичо ти умря — каза ми тя.

И оттогава — тридесет години подред — ходеше по къщите, переше, гледаше болни жени и малки деца.

Щом идваше някакъв празник — ние си знаехме, сега ще дойде леля Кръстница и ще ни донесе подаръци.

И тя идваше с огромна широкопола шапка, прилична на цариците от списанията, с ръце, отрупани с най-шарените и най-невероятни подаръци, които могат да се намерят под слънцето, хващаше ни за ръце и играеше заедно с нас на овчакупелските поляни.

А сега ме е яд — поне веднъж да я бях завел с файтон на бирария.

ЧИЧО КРЪСТНИК

Чичо Кръстник все разправяше:

— Не ми върви, майка му стара, и това си е!

Ние вървахме с него хванати за ръце по шосето от спирка „Овча купел“ до овчакупелската баня и си разправяхме разни истории. Всъщност разправяше ги чичо Кръстник, а аз го слушах. Другите някак си не му вярваха. Щом започваше да разправя, майка ми започваше да дрънчи с чиниите, баща ми запяваше „сборинката“, а останалите дечурлига крещяха:

— Шменти-капели! Шменти-капели!

С което искаха да кажат, че всичко, казано от чичо Кръстник, е мента, която можеш да си метнеш на шапката.

Само аз го слушах с огромно удоволствие и не можех да разбера защо на другите не им харесват чудните и странни неща, които разправяше.

— Все ми се иска да ида на луната — казваше например чичо ми, — ами ако там няма кафенета, а?

А чичо Кръстник не можеше без кафенета. Не че играеше много-много, а просто не можеше да не влезе в кафене, щом го види.

— Кафенето е особена работа, моето момче — каза веднъж чичо ми, — както си седиш там, и изведнъж може да станеш толкова богат, че да си купиш собствен трамвай и да се возиш, където си искаш.

Тази мисъл му се видя толкова интересна, че той веднага започна да я развива:

— Разбира се, трамвай. И то не какъв да е, а наш. И се качваме в него. Аз съм ватман, а ти — кондуктор. Разбира се — той потриваше ръце и продължаваше да развива идеята си, — и събираш пари. От всички. Без разлика на пол и възраст. От баби, деца, пеленачета, бременни... Слушай — първаше се той по челото, — от бременните ще взимаме по два билета, разбира се! Това е идея. Ето ти допълнителни пари.

— Ами ако бременната няма пари? — попитах аз.

Тук чичо Кръстник веднага се предаде:

— Разбира се, че няма да ѝ вземем. Дори може да ѝ дадем, а, как мислиш? Представи си, че е някоя много бедна бременна. Ще ѝ дадем пари като нищо. Сума ти пари може да ѝ дадем.

— Ами ако и другите нямат пари?

— Много просто. От тези, които нямат пари, няма да взимаме, разбира се — тук чичо се вдъхнови, — чудесна идея! Ще возим само бедни. Само тези, които нямат пари. Представяш ли си — цял трамвай с бедни. Ще фучим от спирка на спирка и ще се плезим на богатите. Това ще бъде един чудесен трамвай. Ще си завиваме, където искаме. Може и в Пазарджик да отидем... Е, да — спираше се за малко, — ако, разбира се, прокарат трамвайна линия дотам. Но слушай — той пак се пляскаше по главата, — а защо да не вървим по жп линиите? Разбира се.

Ние така ще го направим, че да върви и по жп линиите. Видя ли — кресна зарадван той — каква, идея! Как никой не се е сетил. И можем да отидем тогава направо в Париж, а оттам — в Монте Карло. — Тук изведнъж чичо Кръстник спря изумен. — Монте Карло! Знаеш ли какво значи това? Ами това направо значи, че ще станем милионери! — Той се огледа. — Слушай, аз имам една страшна система за печелене на рулетка. Сам я измислих... всъщност аз отдавна си я мисля. Тя е следната... — И започна да обяснява своята система, която беше обяснявал на всички до втръсване и до ужас и за която баща ми казваше, че ако я чуе още веднъж, ще му посинее косата и щяло да бъде много страшно да ходи из улиците с посинели коси за смях на циганите.

Изведнъж чичо Кръстник ме дръпна за ръката и хукна с мен обратно към трамвайната спирка.

— Бързо, бързо — крещеше той, — представи си, че на друг му хрумне същата система? Просто ще ме ограби.

Ние се качихме на трамвая и чичо Кръстник започна да моли ватмана да кара много бързо, защото леля му раждала, а тя раждала много мъчно и без него можело да стане някаква беля, за която после ватманът ще отговаря лично пред самия съд.

Ватманът се ядоса и каза, че това са глупости — как така ще го дава под съд и каква е тая леля, дето ражда — тя сигурно е над сто години, на което чичо Кръстник отговаряше, че е много млада, тъй като му е леля от втория брак на майка му и била сестра на втория му баща, а когато майка му се оженила, тази сестра била само на три месеца, защото фактически била доведена сестра на втория му баща от втория брак на бащата на втория му баща, и за доказателство бъркаше във вътрешния си джоб и вадеше снимка на някакво бебе — това било именно тримесечната му леля, когато майка му се оженила за втори път, и бебето фактически било изрезка от общата снимка, направена по случай сватбата.

Ватманът млъкна, засипан от този водопад, и за всеки случай караше така бързо, че сума ти баби го проклинаха — нито можеха да слязат като хората, нито да се качат по спирките.

Изведнъж чичо каза:

— Стой!

И смутеният ватман наистина спря между две спирки.

— Ама къде тук има болница?

— Каква ти болница — кресна чичо Кръстник, като скачаше заедно с мен от трамвая, — тука е кафенето.

През стъклото на трамвая видяхме как ватманът скочи почервенял и навярно би хукнал след чичо с дръжката, с която караше трамвая, но добре, че хората се развикаха да кара, иначе щеше да стане някоя беля.

— Заради този ватман ще ми отиде системата — викна задъхан чичо, като летеше заедно с мен из тесните улички. — Бързай, моето момче, от това зависи всичко!

Едва пред входа на кафенето се плесна по главата:

— Брех, майка му стара, ами ние нямаме и пукнат лев!

Но смущението трая само за миг.

— Разбира се, разбира се — каза чичо и влезе решително вътре.

Сетне свали самото си, отиде до някакъв човек с металически рамки на очилата и започна бързо да ръкомаха, като му пъхаше в ръцете самото. Човекът се дърпаше и пищеше с тънък гласец, като нападат от оси, но чичо така ръкомахаше и така се пляскаше по главата и от време на време пляскаше и човека, че той накрая махна с ръка, извади няколко монети и му ги подаде, като прибра самото.

Чичо веднага ги стисна и отиде на масата, където се играеше на „комар“. Какъв беше точно този „комар“, и сега не мога да разбера, но за мен това беше магическата дупка, в която пропадаше всичко, което можеше да се продаде на десет метра около къщата на чичо Кръстник. Останали бяха само голи керемиди и леля Кръстница ни молеше да не споменаваме думата „керемиди“ пред чичо, защото — току-виж — някоя сутрин осъмнат и без керемиди.

Чичо Кръстник крещеше, размахваше ръце, потеше се, пляскаше се по главата, като повтаряше неизменното си:

— Е, това, ако е късмет! Ама хич, може ли така бе! Я виж-виж — едно на сто хиляди, и пак се падна.

Десет минути след това той остана без стотинка и се опита да обясни, че само по една случайност е загубил, но понеже никой не искаше да го слуша, започна да обяснява на играещите как да играят, за да спечелят. Накрая го изхвърлиха с ритници навън и му казаха, че ако стъпи в кафенето, краката му ще счупят.

Едва сега той ме забеляза отново и като размаха юмруци към кафенето, започна да ми обяснява, че ще дойде веднъж той, ама не как да е, а качен на файтон и не какъв да е файтон, а тъкмо три файтона — на единия той, на другия бомбето му, на третия бастунът му. Ще слезе и с един замах ще обере всички, съдържателят на кафенето ще се обеси пред вратата от скръб по изгубените си пари, а чичо ще се грабне, ще се метне на влака и — в Монте Карло. А като ограби и там самия Ротшилд, ще си кривне капата и ела да видиш тогава какви неща ще станат. На мен например ще ми купи шапка. Ама не каква да е шапка, а шапка-самосвалка. Щом видя някой познат, шапката сама ще се сваля и ще поздравява, след което ще се мятта сама на главата ми до следващия познат.

— А баща ти ще има да зяпа, да зяпа...

Чичо Кръстник се хилеше и показваше как баща ми щял да зяпа, сетне показваше как майка ми щяла да зяпа, сетне братята, но когато дойде до леля Кръстница, изведнъж се умърлуши:

— Брей, майка му стара, ами какво да кажем за сакото? Тя, жената, толкова се трепа, докато ми купи сако, а аз взех, че го изиграх... Но слушай, ти няма да казваш, че съм го изгубил на комар. Не. В никакъв случай. Ще кажеш, че са ни го откраднали. Както сме си вървели, и изведнъж ни нападат. Трима... не — четирима. С ножове и пистолети. Или не — по-добре да кажем, че... — И той започваше да измисля най-различни невероятни истории и се смееше, и се пляскаше по бедрата, като си представяше как леля Кръстница го слуша и се кръсти: „Добре, че поне живи останахте! — Точно така ще каже, познавам я — казваше чичо Кръстник, — аз ако не я познавам, та кой! Слушай бе — аз я познавам като пръстите на краката си. Аз ако не я метна, кой?“

Но щом я видеше, целият му ентусиазъм отиваше по дяволите.

А леля Кръстница само се усмихваше, но не така, както когато ни носеше подаръци, а някак съвсем иначе.

— Тази усмивка ще ме умори — казваше чичо ми, — поне да ми се скара като хората, да ме наругае, а тя — само се усмихва. А бе може ли да се живее с такъв човек?

РАЗГОВОР С БАНИЧАРЯ

По едно време леля Кръстница беше болногледачка на една парализирана жена. Аз често идвах при нея, защото винаги успяваше да натъпче джобовете ми със сладкиши, парчета месо и фъстъци.

Веднъж пристигнах и видях, че до болната седи баничарят и пие ракия от дълго синьо шише. Той надигаше бутилката и от време на време гъделичкаше болната по носа.

— Сигурно ѝ е приятно — каза той, като ме видя, — нея, мой човек, министър-председатели са я галили.

Болната се облещи.

— Де, де, какво, като е дете? — махна баничарят. — Нека се учи отсега.

Надигна шишето и отпи дълга глътка.

— Мръсна работа! — тръсна глава той. — А тя, ехе, какви ги е пила!

Обърна се, взе една лъжичка от масата, напълни я с ракия и тикна течността в устата на болната. Болната пак се ококори, а баничарят се изкиска:

— Цока ѝ се, бас държа. Е, не сме министър-председатели, ракията ни е парцуца, ама си я бива.

Той надигна шишето, а сетне вдигна пръст към тавана.

— Ти, мой човек, си мислиш, че това е каква да е баба. Не, това не е каква да е баба. Тази баба, мой човек, е собственик на половината Симеоново. Да. Ако беше като хората и можеше да говори, с нея щях да ходя, а не със снаха ѝ. Баба, баба, ама е червива с пари. Де, де, не се блещи, ти да не си по-голяма стока? Как получи половината Симеоново? Пак така. Тя — обърна се той към мен — е била петнадесетгодишна сополивка-селянка. Ама я видял Стамболов, харесал я и хайде — завещал ѝ половината Симеоново. А сега ми се блещи. Светица!

Баничарят махна с ръка и пак отпи от шишето:

— Знаем ги тия. Като са млади — с дявола на кино ходят, а като остареят — нащъкват цялата къща с икони. Глей — и той показва

десетината иконостаса и запалени кандила, закачени по стените, — религия, братче! Свинщина! Ама, честна дума, ако беше здрава, и стогодишна да беше, щом ѝ намигна, щеше да плюе на всички икони и да тръгне след мен. Знам ги аз, мой човек.

Вратата се отвори и влезе синът на болната — дебел и разплут. Като видя баничаря, той се стъписа, сетне го прекръсти и каза:

— Махни се, сатана!

— Сега пък ме изкара сатана! — ядоса се баничарят.

— Сатана си! — настоя дебелакът.

— А ти си гайда!

— Мекичар!

— Обижда — обърна се към мен баничарят, — знае, че съм баничар, а ми вика мекичар, за да ме обиди. Ами, а няма го майстора.

— Мекичар, да, да, мекичар! — чукаше юмруци дебелакът. —
Мекичар с мекичар!

— А ако ти обърша един!

Дебелакът се сви до стената и започна бързо да се кръсти.

— Така е по-добре — отпи глътка баничарят, — сега ми харесваш. Няма ли да си намажеш ухото с мазило?

Дебелакът се стресна, извади една кутийка и бърже започна да маже ухото си с някакво синьо мазило.

— Говедо — посочи го баничарят, — мисли, че по този начин ще се спаси от болести. И пълни джобовите на лекарите. Хей, слушай, няма да ми харчиш парите, чуваш ли? Главичката ще ти прекълцам!

— Те са си мои — каза дебелакът.

— На майка ти са, не са твои. А сега са мои и на мен е предоставено от съдбата да ги изпукам до лев.

— Аз пък няма да ти дам!

Вратата се тресна и влезе жената на дебелака.

— Дай пари! — каза тя.

— Няма да ви дам! — стисна джобовите си дебелакът.

Огромната брадавица върху носа на жената блесна застрашително. Дебелакът бръкна в джоба си и извади пари.

— Това са проклети пари! Аз ги проклинам!

— Не му вярвай — каза ми баничарят, — много са си хубави. Чудесни пари са. Приемат ги навсякъде. И никой не подозира, че са проклети, можеш ли да си представиш?

— Не, проклети са, проклети са — тупаше юмрук в юмрук дебелакът, — проклети са!

Жената ги дръпна от ръцете му и се обърна към баничаря:

— Хайде!

— Бъдете проклети! — изписка дебелакът.

— Мерси — каза баничарят.

Той хвана подръка жената, но в този миг влезе синът на дебелака — шестнадесетгодишен хлапак — с флоберова пушка в ръка. Без да каже нищо, той вдигна пушката и — бам — нашари задника на баничаря със сачми.

Баничарят изрева и хукна с разперени ръце след хлапака. Жената изпищя и хукна след тях. Дървените стълби се напълниха с трясъци и виковете.

Дебелакът се хилеше и подскачаше от радост.

В това време пристигна леля Кръстница. Като ме видя, тя плесна с ръце и бързо ме изведе.

— Какво ли ще стане с това момче? — каза тя за сина на дебелака. — Какво ли ще стане?

Сега вече много добре знам какво стана с него: след Девети, когато взеха всичките земи на баща му, той отишъл при един от бившите им ратаи. Ратаят го държал толкова гладен, че момчето започнало да яде трева като добитъка. А един ден взел една брадва и нацепил главата на ратая, след което бе отведен в лудницата.

Но тогава хич и не мислех за тези работи, защото леля Кръстница ми натъпка джобове с бонбони и едри, мазни кокали с много месо по тях, които беше увила в пергаментова хартия.

Аз веднага отидох при чичо Кръстник и докато ближехме кокалите, той ме поучаваше:

— Важното е да се гледа напред, моето момче! Ние рано или късно с теб ще станем — знаеш какви, нали?

Мисля, че и той не знаеше какви точно ще станем, но аз кимах с глава и се съгласявах.

НИЕ С ЧИЧО КРЪСТНИК ОТГЛЕЖДАМЕ ЗАЙЦИ

Веднъж, както си вървах, гледам — петдесет лева.

Насън винаги така си представях, че ги намирам: вървя си и изведнъж ги виждам — седят си на пътя и ме чакат.

Точно така ги намерих и сега — седяха на пътя и ме чакаха.

Грабнах ги и изтичах при чичо Кръстник. Той ги издърпа от ръката ми и ги бутна в джоба си, но като видя, че примигнах, веднага ми ги върна.

— Разбира се, ти си ги намерил, те са си твои. Аз мислех да ти ги попазя малко, но щом ти си ги намерил, те са си твои — нали, съвсем правилно е, като някой човек намери нещо, то си е негово и той ще си го държи...

Още дълго време чичо Кръстник ми обясняваше правилата за владенето на намерените вещи, но виждах, че мисли за съвсем друго, защото бърчеше веждите си и премятеше езика си не в такт с думите, които говореше. И най-сетне — еврика!

— Имам идея! — плесна се той. — Ще отглеждаме зайци.

— Зайци ли?

— Разбира се, че зайци. Няма нищо по-лесно и доходно от отглеждането на зайци.

— А откъде ще ги вземем, за да ги отглеждаме?

— Много просто, нали ние с тебе сега имаме петдесет лева, не, не ние, ти имаш, но аз ще ти помагам в отглеждането. Е, щом е така, ние веднага купуваме два заека — мъжки и женски — и започваме отглеждането. Те се котят страшно бързо. Първия месец — дванадесет малки зайчета, които, щом пораснат, веднага също започват да се окотват, а техните зайчета също започват да се окотват и току-виж — за няколко месеца вече имаме към хиляда заека.

— А къде ще ги държим?

— От това по-лесно няма — каза чичо Кръстник, — нали кучето Барон го отровиха? Първите два заека ги слагаме в неговата колиба, а

като започнат да се котят, ще оградим част от двора и там ще ги държим.

— Ами като станат хиляда?

— Ето, това вече е въпрос — замисли се чичо Кръстник. — Но виж, ха, ами много просто! — плесна се той. — Ние няма да ги отглеждаме току-така, ами ще продаваме част от тях. Разбираш, нали, и с парите купуваме място. Когато и това място се изпълни със зайци, купуваме още. Когато и то се изпълни — да, точно това е най-голямата идея, — когато вече имаме към десет хиляди зайци, тогава започва голямата работа. Тогава именно ние откриваме нашето предприятие.

— Какво предприятие?

— Предприятие за преработване на заешки кожи, а също така и ресторант, където ще готвим заешкото месо. Е, това да, това вече е голяма идея, можеш ли да си представиш — рекламираме по цялата страна: „Първия заешки ресторант — елате и вижте!“ Виждат, ядат и сетне разправят на близки и познати. Ресторантът се пълни — няма вече място и тогава...

— Откриваме нов ресторант.

— Точно така. И той се разраства. Тогава купуваме банята.

— Овчакупелската баня?

— Да. Купуваме я цялата. С парка и всичко. И ще пускаме само нашите клиенти. Овча купел става международен курорт. Идват хората, ядат зайци и сетне отиват в банята. Или не, първо отиват в банята и тогава отиват в ресторанта. Всъщност, ако иска някой, може първо да иде в ресторанта и тогава на баня. Защото, нали, има ги всякакви. Не можем сега да ги ограничаваме — ако иска първо да яде заек, нека яде, на после да иде на баня. Да, това е чудесно!

Чичо Кръстник се запали съвсем, грабна ме за ръка и ме заведе на Буземския баир, откъдето се вижда и банята, и цялата околност.

— Това всичко ще бъде наше — каза той, — а „Бузема“ ще стане училище за отглеждане на зайци. От цял свят ще идват да се учат как се отглеждат зайци. И правим филиали. Филиал в Лондон, Ню Йорк и Цинцинати. А сетне и в други градове. Например Париж, Авиньо, Монте Карло...

Тук той трепна, но махна с ръка:

— Не, Монте Карло ще го оставим, моето момче. Това е едно напълно пропаднало градче. Не искам да си имам работа с тия типове.

Не, ние ще си вадим честно хляба. Ще имат да вземат тия от Монте Карло да ги тъпчем със зайци. Те, моето момче, друга работа си нямат, а само комар. Хама готовановци! Ние с теб ще се трепем да отглеждаме зайци, а те — с джобовете, натъпкани с нечестно спечелени пари, да ни ядат зайците! Не, няма го майстора! Значи, решено: в Монте Карло — без филиал. Нали, моля те, съгласи се.

Той така здраво ме стисна, че аз нямаше накъде да ида и се съгласих — в Монте Карло няма да откриваме филиал.

— Това е чудесно, моето момче — разпери ръце чичо Кръстник, — сега вече се чувствавам възроден. Да, край! Стига! — Той пое широко въздух. — Ние вече сме свободни хора. Само честно отглеждане на зайци, никакви такива монтекарловци и разни ми ти кафенета и тинтири-минтири...

Изведнъж той се сепна и грабна ръката ми:

— Дай бързо петдесетте лева. Разбираш ли, точно днес има пазар на зайци. Ще изтичам и след мигче съм тук с първия чифт.

И без да дочака да му ги дам, бръкна в джоба ми, извади петдесетте лева и хукна към трамвайната спирка.

Видях го едва на другата сутрин. Той седеше пред къщичката на отровеното куче Барон и тъжно гледаше.

— Има нещо тука, не, признай, че има нещо — викна още щом ме видя, — можеш ли да си представиш, от толкова време разработвам тази система, просто всичко ми е ясно и изведнъж — изгубих.

Той грабна ръката ми:

— Но не мисли, че аз съм мислил за пари — не, мойто момче, просто си казах: а защо направо не купя хиляда зайци? И тогава влязох в кафенето да спечеля пари за първата хилядарка зайци, а, виж — и той показва гърба си, — и новото ми сако отиде...

Чичо Кръстник въздъхна, но сетне махна с ръка:

— А бе знаеш ли, много хубаво стана, дето не се заехме с тия мръсни зайци. Те вярно, че бързо се котят, ама по някой път като почнат да мрат — иди ги хвани. По стотина, по хиляда, по сто хиляди наведнъж. И представяш ли си: дошли хора от цял свят, къпят се в банята и влизат в ресторанта да хапнат зайци, а зайци няма! Умрели. Можеш ли си представиш какъв скандал. И ще искат обезщетение. Дошъл човекът, да речем, от Монте Карло... Пфу! — Той плю настрани. — Искях да кажа от Париж, и изведнъж — не му давах да

яде заека, за който е дошъл, а нещо съвсем друго. Не, аз такова нещо не бих преживял. Та мисля, много хубаво стана, а?

— Е, да — казах аз.

— Само жалко за сакото — въздъхна чичо Кръстник, — ако не бяха твоите проклети петдесет лева и тия идиотски зайци, нямаше да ми хрумне дори да вляза в кафенето и да проигравам сакото, дето леля ти толкова време събира пари да ми го купи, ама нейсе...

ВАСИЛЕВСКА БАНИЦА

Седя пред камината, гледам навън и се чудя, къде изчезнаха преспите от моето детинство?

Януарският вятър натрупваше такива преспи по овчакупелските ливади, че ние се разхождахме на равнището на комините и крещяхме в тях:

— Ууууууууу тука са вампирите!

Пък и баниците бяха съвсем други, дявол да ги вземе! Сега витрините на хлебарските магазини са пълни с баници и бюреци. Ние минаваме край тях, гледаме ги със студено безразличие и отминаваме. Защото това не са наши баници. Това са купешки баници, направени от непознати хора. Как могат да се сравняват те с новогодишните баници с късметчета, които правеше майка ми?

Василевски баници с късметчета!

И сега, като затворя очи, я виждам пред себе си. Огромна, тлъста, криеща в себе си щастието, което ще ти се падне за през цялата година.

Към осем часа вечерта майка ми започваше да меси корите. Ние стояхме край нея, прилепили гърбове към стените на кухнята, и се стараехме да не дишаме. Когато майка ми правеше новогодишна баница, приличаше на актьор, играещ на сцената на Народния театър. Тя се съсредоточаваше и преживяваше всяка кора така, както навярно Кин е преживявал Шекспировите герои. Но затова ѝ беше нужна тишина, абсолютна гробна тишина, и тежко на този, който се опита да мръдне или да се изкашля. Мигновено върху главата му се стоварваше дървената точилка и той биваше изгонван в другата стая.

И досега не мога да разбера как тази иначе мила и кротка женица, която не ни пипаше с пръст, щом започваше да готви, се преобразяваше и можеше да изгори с огън и меч всичко, което иска да ѝ попречи да направи ястието такова, каквото тя иска.

Помня, веднъж я гледах как прави мекици. Взимаше късчета тесто, разпъваше ги с ръце и ги слагаше във врящото олио. Мекиците се зачервяваха, набъбваха и се топяха в устата като направени от

въздух. Но на мен ми се струваше, че има някакъв дефект в мекиците на майка ми. Мекиците, които продаваха пред вратата на църквата, бяха много по-тънки и по-деликатни.

— Мамо — не се сдържах аз, — не ги прави така, а така. — И ѝ показах с ръце да разтегля повече тестото.

— Я покажи как? — запита майка ми.

Аз ѝ показах и в същия миг изплющя страшен шамар. Бях толкова засегнат, че избягах чак на отсрещния баир, отвъд Владайската река, и там останах целия ден, като лижех сълзите си и копаех дупчици в земята. Бях дълбоко уверен, че вече няма да се върна никога вкъщи и ще си изкарвам прехраната, като копая дупчици на другите деца. По пет лева дупчица, по пет лева — ето ти, мога цели петдесет лева да изкарам за един ден. И ще ходя на кино, ще ходя на въртележките... Но когато започна да се стъмва, аз се появих пред майка ми с огромен букет цветя...

Всяка източена кора майка ми слагаше в тавата и я поръсваше с чисто масло. На третата кора освен масло тя поръсваше и малко смачкано с ръце сирене, смесено с яйца и няколко лъжици кисело мляко. А върху шестата кора освен маслото и смесеното с яйца и кисело мляко сирене тя нареждаше и късметчетата.

Тук вече вземахме участие и ние.

Майка ми взимаше дряновата пръчка, от която се правят сурвачките, откъсваше по едно клонче, но така, че всяко клонче да е различно от другите, показваше ни го и го заричаше:

— Това ще бъде бояджилъкът.

— Това ще бъде бояджилъкът! — ревахме в хор ние, като се стараехме да запомним кое именно клонче е бояджилъкът, та да гледаме да не ни се падне.

Ей че ни беше омръзнал тоя бояджилък! Докато всички съседски деца играеха през лятната ваканция, та дим се вдигаше, ние търчахме след баща ми с кофите и четките и мацахме гарите по новите железопътни линии.

Майка ми поставяше бояджилъка върху кората и вдигаше ново клонче:

— Това — курникът с кокошките!

— Това — курникът с кокошките! — ревахме с радост ние, защото, признайте си, че е много по-хубаво да бъркаш в курника и да

взимаш тайно яйца, с които можеш да се люлееш на люлките от великденския панаир, отколкото да мацаш стени на гари.

След курника с кокошките идваше редът на дюкяна (дявол го знае откъде майка ми го беше измислила този дюкян, когато никой — ни по майчина, ни по бащина линия — не е имал никога дюкян), сетне на терзийството, къщата, щастиято, писмото и, разбира се, парата.

ПАРАТА!

Истинска сребърна пара от Фердинандово време, която баща ми заменяше с десет лева.

Падне ли ти се парата — хоп, — получаваш десет лева. Ей, кой като тебе! Можеш тъкмо два пъти да идеш на кино. Кеф ти Крачун и Малчо, кеф ти Чарли Чаплин!

Майка ми я слагаше, без да каже нищо, но ние ревахме:

— Това ще бъде парата!

Майка ми ни махаше заплашително с пръст и покриваше късметчетата с нова кора.

Ние гледахме втренчено в ръцете ѝ и се стараехме да запомним къде е парата, но уви! Майка ми така плясваше отгоре новите кори и така завъртваше всеки миг тавата, че всичките ни усилия да излъжем съдбата оставаха напразни.

След деветата, последна кора, майка ми изсипваше върху баницата две разбъркани в оливия яйца, размазваше ги хубаво и слагаше баницата в печката.

Сега вече оставаше да зяпаме и да чакаме кога ще се изпече.

Няма по-приятно и по-неприятно нещо от това да точиш слюнки и да чакаш да се изпече баницата. Притваряш очи и едновременно си представяш как разтваряш баницата и пред теб блясва парата и как в същото време в устата ти се топи топлата, ухаеща на теменужки хапка.

И досега не мога да разбера как ставаше така, че минута преди да стане готова баницата, вратата се отваряше и в кухнята влизаше баща ми. Дъхваше познатата миризма на безир и прясна боя, вратата се

затваряше с трясък, баща ми тропваше силно с крака, за да се отърси от снега, и плясваше с ръце:

— Давайте баницата!

Всички скачахме и сядрахме край кръглата маса със зяпнали, пълни със слюнки уста.

Майка ми изтриваше ръце в престилката си, отваряше бавно фурната и подръпваше крайчеца на тавата към себе си. Помирисваше внимателно, притваряше очи и казваше:

— Готово!

Ха! Има си хас да не е готово!

Устите ни чаткаха като челюсти на гладни вълчета, готови всеки миг да завият от болката, която режеше стомаха.

Но майка ми не бързаше. Увиваше ръцете си в престилката, обгръщаше тавата и бавно я слагаше върху дървената маса. Ние всички се навеждахме и помирисвахме. Мдааааа — това е, брат!

Сега вече идваше редът на баща ми. Взел огромния касапски нож, той започваше да ни брои — сякаш никога досега не е знаел колко синове има, — сетне преброяваше себе си и майка ни и едва тогава започваше да реже. И винаги с две парчета повече — едно за умрелите и едно „за скитниците, които тази вечер треперят в студа и нямат ни дом, ни стряха“, както казваше майка ми.

Ей че ни беше яд на тези умрели и тези скитници, когато се падаше на тях парата. С някакъв тих, сподавен смях баща ми прибираще парата в малкото си джобче и потриваше ръце:

— Ето че започнахме годината с десет лева печалба.

Но да не се отплесваме. Сега идва най-важното.

Баща ми хващаше тавата с две ръце и я завърташе три пъти.

Край. Връщане вече няма. Взимаш това парче, което стои точно пред теб.

С треперещи ръце, рискувайки да се изпарим от димящата баница, ние разгръщахме парчетата.

Вой и рев на изненада, разочарование и радост.

— Парата, парата! — реवेशе някой от нас и подскачаше до тавана.

Баща ми кимаше с глава, взимаше парата и я заменяше с блестяща никелова монета от десет лева.

А ние останалите стояхме с курника и кокошките, с бояджилъка, дюкяна, терзийството, къщата и писмото в ръце и подсмърчахме.

Ех, дано догодина да се падне на нас парата!

ЛЕЛЯ КРЪСТИНА ОТВАРЯ МАГАЗИН

Извинявам се предварително, че ще трябва да се отклонявам от време на време от темата си, но невъзможно е да се обяснят едни неща, без да се спомене и за свързаните с тях подробности.

Така например, ако започна да говоря за сестрата на баща ми — леля Кръстина, — веднага трябва да кажа нещо и за сина ѝ Кольо, защото тя живееше при него. И докато леля Кръстина приличаше на фойерверк, разпръскващ сияния в мрачно небе, Кольо седеше по цял ден на едно място, като изговаряше най-много четири-пет думи за едно денонощие. Думите обаче подбираще много внимателно и правеше голямо впечатление с тях. Веднъж например, когато вечеряше вкъщи и имахме леща, той вдигна пълната лъжица, вгледа се в нея и кимна одобрително:

— Едра леща. Като дървеници.

А при друга вечеря разчовърка цялото ядене и когато намери най-сетне това, което търсеше, вдигна го да го видят всички и каза:

— Косъм!

Единствената слабост, която имаше, беше неговият бегач. На младини бил състезател, но когато паднал на един завой и си избил зъбите, се отказал. Остана му само бегачът и бялата колоездачна фланелка със зелена ивица около яката.

С тоя бегач и с тая фланелка отиваше сутрин на работа и се връщаше привечер. Слизаше от колелото съвсем бавно, подпираше го на оградата, влизаше вкъщи и се връщаше обратно с топка груби конци за чистене и шише бензин. Клякаше до колелото и започваше да го чисти. Чистеше го бавно и внимателно, докато то цялото лъсваше и започваше да хвърля отблясъци от лъчите на залязващото слънце. Беше съвсем спокоен и уравновесен човек. За него разправяха, че боядисвал една стая по три месеца, докато най-сетне на собствениците втръсваше, плащаха му двойно и го отправяха. Видях го само веднъж да побеснее.

Беше се върнал от работа и влезе вкъщи за топката груби конци за чистене и шишето бензин.

Но когато излезе, на оградата нямаше никакъв бегач. Не мога да си представя по-смаяна физиономия. Дойде бавно до оградата, пипна я с ръце, а сетне започна да я клати — сякаш беше дърво, от което трябваше да се обрули колелото му. Сетне седна до оградата и започна внимателно да я гледа. Така може би щеше да я гледа с часове, ако в този миг с викове и крясъци от завоя не се бяха задали бати Ванко и бати Митко. Бати Митко седеше на рамката на бегача, а бати Ванко въртеше отзад педалите. Навярно те си представяха, че чичо Кольо ще се зарадва много, като види как яздят бегача му.

Но стана нещо неочаквано. Изведнъж този спокоен и хрисим човек получи онази енергия, която бе наследил от майка си и която кротко спеше, замразена в клетките му. Цялата тази енергия, събирана в продължение на десетки години, избухна в един миг и се изрази в див отчаян рев, от който чандиите на околните къщи затракаха като кастанети.

Смразени от рева, бати Ванко и бати Митко спряха, обърнаха бегача назад и хукнаха с него по полето, което отделя Овча купел от Красно село.

Чичо Кольо се понесе зад бегълците като вълна „цунами“, помитаща всичко след себе си. Навярно такъв дим е оставял след себе си бързоходецът от приказката на Братя Грим.

Като видяха, че ги настига, бати Ванко и бати Митко хвърлиха колелото и побягнаха пеша. Чичо Кольо се метна върху бегача и завъртя педалите.

Преследваните и преследвачът вдигаха след себе си облаци прах, което ми позволи да наблюдавам преследването от овчакупелските възвишения. Прахът стигна до Красно село, запердаши по кривите улички, мина по хиподрума, пресече квартал „Иван Вазов“, тухларните фабрики, погребите, село Дървеница, стигна до Симеоново и някъде към Плана планина спря.

Точно там чичо Кольо спукал гума. Изведнъж ядът му минал, той слязъл спокойно, залепил внимателно гумата и се върна.

Разказвам ви тази случка, за да си представите какво представляваше леля Кръстина. Това, което чичо Кольо направи само

веднъж в живота си, леля Кръстина вършеше всеки ден. Тя беше възплъщение на думата „енергия“.

Още към шест часа сутринта се чуваше някакво странно бръмчене, което постепенно се усилваше — като моторетка, която загрява. Най-сетне шумът добиваше връхната си точка и започваше да обикаля квартала. Леля Кръстина вдигаше този шум около себе си, защото, дори и сама, приказваше с висок и писклив глас, който остана в мен заедно с крякането на овчакупелските жаби, скърцането на завиващите към депото трамваи и звъна на далечния детски смях от августовските привечери.

Хората я приемаха така, както се приемат градушката, земетресенията и изригванията на вулканите.

Природно бедствие, което не може да бъде спряно.

От разказите ѝ излизаше, че тази нощ тя е сънувала всеки един от съкварталците поотделно, и то с такова тълкуване, че винаги изкрънкваше я чашка ракия, я курабийка, я обещание, че на другия ден, ако дойде, ще бъде почерпена.

Тя определяше кой за кого ще се ожени и предопределените дори не опитваха да се съпротивяват — навеждаха глави и тръгваха към черквата.

В черковния хор беше нещо като сегашните инспициенти в театрите — няколко часа преди спявките обикаляше къщите на хористките, за да ги подсеца, а по време на самата спявка пееше с високия си пищящ глас някъде настрани от всички.

И много се радваше, когато чуваше шепненето на слушателите:

— Това е гласът на Кръстина. Вижте как се отделя от останалите.

Та точно тази моя леля Кръстина взе, че отвори магазин.

Не мога да си представя нищо по-несъвместимо от леля Кръстина като бакалка. За да си бакалин, би трябвало да си тих и спокоен като чичо Гаро — потомък на стар род бакали, — човек, на когото целият квартал дължеше и който въпреки това даваше още на вересия, защото не можеше да си представи, че може да върне клиент с празни ръце. Чичо Гаро можеше да седи по шестнадесет часа на ден пред бакалницата с броеница в ръце, със своята кротка усмивка, прилична на гальовно слънце от циганско лято.

Сега, като си мисля, струва ми се, че именно от леля Кръстина съм взел тази моя особеност да не се задържам на едно място повече

от секунда. За нея говореха, че може да се появи едновременно от пет места, да обясни едновременно на сто души какво да правят от сега нататък до края на живота си и след миг да бъде вече към трамвайната спирка, за да се кара на ватманите, че тръгват, преди да са се качили всички пътници.

Когато Добруджа се освободи, леля Кръстина изчезна за няколко мигчета и се върна с една торба пари — беше продала къщата си в Силистра и с капитала отвори бакалница.

В бакалницата имаше всичко, което може да се намери в една тогавашна бакалница — и халва, и пирони, и локум, и газ, и мухоловки, и шоколадени лотарии, които обещаваха футболни топки. Различното от другите бакалници беше подреждането на продуктите. Всъщност това не беше никакво подреждане, а по-скоро разреждане. За да намери нещо, което искат клиентите, леля Кръстина се втурваше из бакалницата и започваше да бърка из всички шкафчета. Оказваше се, че халвата е полепена с пирони, защото беше пъхната именно при тях, локумите бяха увити в мухоловки, а сиренето и газта след няколко дни получиха идентичен вкус и мирис.

Случваше се клиентът да е вече на улицата, а леля Кръстина търчи след него и иска да му върне хартията, с която е увито маслото, защото се сетила, че увила маслото не с хартия, а с хардалени пластири. Всъщност леля Кръстина седя в бакалницата само три дни. Когато обърка всичко до такава степен, че вече не можеше да намери нищо, тя махна с ръце и нареди ние да продаваме, докато успеем да продадем всичко и да си възвърне оборотния капитал.

Беше лято и всичките ние шестимата — свободни от всякакви училищни занятия — се нахвърлихме върху бакалницата да я продаваме. И досега още чувствавам как някъде под лъжичката ми нещо дращи. Мисля си, че е истинско чудо човек да остане жив след това ядене, каквото му дръпнахме.

Отначало ядяхме сдържано, като се срамувахме да се гледаме в очите, но после започна някакво състезание по ядене, в което постепенно взеха участие всички хлапетии от квартала. Месеци след това ни развеждаха из болниците да ни прочистват стомасите от тези странни смесици между пирони и халва, газ и сирене, локуми и мухоловки.

Когато от бакалницата останаха само скелите, леля Кръстина пристигна, плесна с ръце и успя да каже:

— Е, това е чудесно!

И секунда след това вече я чувахме да се кара с баба Ангелица за това, че държи буйния си петел невързан, с баба Василка, че ясновидството ѝ се оказало точно обратното, и с поп Георги, че по време на пеенето ѝ в църковния хор ѝ направил бележка да пее заедно с всички.

ЧИЧО КРЪСТНИК НИ ВОДИ ДА ПОСРЕЩАМЕ НОВА ГОДИНА

Така се случи, че една Нова година баща ми не беше с нас. Трябваше да иде някъде в провинцията по много важна работа и затова остави чичо Кръстник да го замества.

— И внимавай да не направиш някоя магария! — каза баща ми. — Или да заложиш децата на комар!

— Гледай какъв човек си бе, баджанак! — обиди се чичо Кръстник. — Аз на тия дечица такъв новогодишен фойерверк ще направя, че ще има да ме помнят, докато са живи.

Баща ми го погледна с едно око, с което искаше да каже, че всички чичо Кръстникови фойерверки са му известни, но сетне махна с ръка и си тръгна.

Чичо Кръстник беше страшно ентусиазиран и ни обясни, че това няма да е обикновена Нова година, а празник, за който ще има да се говори.

— Помнете ми думата, деца — каза ни той, като вдигна кокалестия си пръст към небето. — Ще има да се помни!

Но с приближаването на светлата дата ентусиазмът му започна да намалява и навръх тридесет и първи декември спадна до абсолютната нула.

Ние и шестимата седяхме на кревата и си обръщяхме главите ту наляво, ту надясно, за да го гледаме как се разхожда из стаята напред-назад, как рита столовете и мърмори:

— Брей, майка му стара, баш на мен ли тия номера!

И други подобни изречения.

Като стана девет часът вечерта, той въздъхна, разпери ръце и рече:

— Няма какво, деца. Това е единственият изход. Тръгваме!

Като вървахме към града по заснеженото овчакупелско поле, чичо Кръстник разви мисълта, че като бъдещи войници ние трябвало да бъдем много дисциплинирани и да не се учудваме от нищо, а да го

зяпаме право в очите. Каквото и да каже, трябвало да приемаме, че е точно така, а не да се блещим и да се дърпаме като телета. След тази психологическа обработка ние не казахме нищо, когато ни поведе към зданието на Трудовата повинност, което беше някъде към спирка Лагера и чиито прозорци светеха празнично. Като стигна до поста, чичо Кръстник му викна:

— Здравей, младеж!

И така ни бутна, че ние полетяхме с главите напред в празнично наредения салон.

Новогодишният банкет на Трудовата повинност беше започнал отдавна, всички вече кресяха и ревяха нещо на висок глас, та не ни обърнаха внимание, като насядахме на една крайна маса. Но, изглежда, бяхме дошли малко късно, защото на този ъгъл всичко беше изядено и имаше само ябълки и фъстъци. Чичо Кръстник каза да си траем и ей сега щял да оправи цялата работа. Ние видяхме как той стана и съвсем недвусмислено се запъти към една от централните маси, където стояха непокътнати две големи чинии с печено прасе и парчета печена пуйка. Но точно в този миг всички изкресяха: „Тихо!“ и „Сядай на местата!“, защото полковник Стоянов щял да говори за славното българско оръжие. Чичо Кръстник седна отново на мястото си, но нещо не го свърташе, защото няколко трудоваци тихичко бяха започнали да прибират чиниите по масите. Точно когато полковник Стоянов завърши речта си и изрева ура, един смотан трудовак протегна ръце да вземе пълните чинии. С един скок чичо Кръстник препречи пътя му и викна:

— Господин полковник, разрешете да кажа няколко думи за битката на Чанаккале!

Военните изръкопляскаха и казаха браво, защото им се видя много мило и трогателно, че някакъв стар военен в цивилни дрехи се е трогнал и иска да разкаже нещо от военните си спомени.

— За по-голяма прегледност ще си послужа с някои подръчни предмети — каза чичо Кръстник и като задигна двете чинии, сложи ги тържествено пред ръцете ни.

— Да речем — провикна се чичо Кръстник, като посочи парчетата с печеното прасе, — че това е двадесет и четвърти пехотен турски полк. Вляво от него се намираше двадесет и трети турски стрелкови полк (чинииите с парчетата печена пуйка). А вдясно —

батальон от сто и седемдесети на името на Сюлейман Великолепни пехотен полк (голяма чиния с руска салата от съседната маса зае най-десния фланг, точно пред мен и най-малкото братче — Коцето). А какви бяха нашите сили? В средата — седемнадесета усилена рота под командата на поручик Иванов (една голяма гарафа с вино), вляво от нея — спешен трети дивизион от първи конен на негово величество полк (три шишета лимонада), вдясно — стрелковата дружина под командата на капитан Петров (нови три шишета лимонада), резерв от турска страна — 56-и попълващ полк (фруктиера с мандарини), от наша страна — 15-а пехотна дружина (фруктиера с портокали).

Военните се надигнаха, за да разгледат разположението на силите. Между тях се разнесе одобрителен шепот и те отново седнаха.

— И — каза чичо Кръстник, като разпери ръце — когато, смятайки, че превъзхожда силите ни, турската страна стоеше спокойно по местата си, с изненадващ удар на 5 септември, шест часа сутринта, стрелковата дружина на капитан Петров, обхождайки фланга на двадесет и трети турски стрелкови полк, го разгроми и обърна в бягство (чинията с печената пуйка беше така разгромена, че на всеки един от нас шестимата се падна по едно голямо парче, а в ръката на чичо Кръстник — дебелият копан). Веднага след това — продължи, дъвчейки, чичо Кръстник — спешеният трети дивизион се нахвърли върху централната турска част, а именно двадесет и четвърти турски пехотен полк, който, изненадан от това, че не го напада стоящата срещу него в центъра седемнадесета усилена рота на поручик Иванов, се огъна и скоро побягна в паника назад, като остави десетки и стотици трупове на полесражението (чинията с парчетата печено прасе също беше разгромена и натикана в ръцете ни). Тогава руската салата, тоест — поправи се чичо Кръстник — батальонът от сто и седемнадесети на името на Сюлейман Великолепни полк, изпаднал в панически ужас и виждайки, че зад гърба му има само трупове и леш, хукна напред и сварвайки неподготвена седемнадесета усилена рота на поручик Иванов, ѝ нанесе значителни загуби. (Чичо Кръстник вдигна гарафата и отпи към един литър от нея.) Не трябва да забравяме също така — продължи той, като се облиза, — че и спешеният трети дивизион от първи конен на негово величество полк, а също така и стрелковата дружина под командата на капитан Петров понесоха също загуби (шестте бутилки лимонада се натикаха в ръцете ни и ние

отпихме по няколко юнашки глътки от тях). Но, общо взето, както и вие сами забелязвате (той посочи опустошените чинии), неприятелят беше разгромен и само отделни части, като зелева гарнитура и прочее, тоест отделни бойци, успяха да се отдръпнат към село Чанаккале, което привечер беше заето от нашите победоносни части.

Като каза това, чичо Кръстник отпи още една глътка от гарафата, налапа едно парче от печеното прасе и седна на масата.

Разнесе се гръм от аплодисменти, а трудовашката музика изсвири подходящ военен марш. Полковник Стоянов дойде до чичо Кръстник и със сълзи на очи се опита да го прегърне, като спомена, че рядко е чувал такова добро възпроизвеждане на военна битка, предадено с такава компетентност и любов към родното оръжие. Но понеже беше много пийнал, не можа да улучи чичо ми, а прегърна един от трудоваците, който се опитваше да измъкне чинията с руската салата от масата. Салатата се размаза по куртката му, вследствие на което трудовакът беше наказан петнайсет дни под оръжие, а полковникът, подкрепен от най-близките си подчинени, отиде да се чисти навън. Тогавя към чичо Кръстник се приближи един капитан с молив и лист в ръка и поиска да научи името и адреса му, защото, както каза, бил военен историк и искал да си запише тази интересна битка, за която досега не бил чул нищо и която щяла да служи за велика поука и пример на подрастващото поколение. Но чичо Кръстник изведнъж се плесна по челото и каза, че имал много важна работа тъкмо сега — трябвало да държи слово пред випускниците на военната академия — и без да слуша молбите на капитана, ни подбра и изведе навън.

Когато отново поехме пътя към Овча купел, аз се приближих до чичо Кръстник и го попитах:

— А бе, чичо Кръстник, откъде знаеш тази битка, когато през войната не си бил никакъв войник, ами си бил кафеджия във Фере?

— Виж какво, мойто момче — каза чичо Кръстник, като продължаваше да дъвче една свинска пържола, — тая история е малко бамбашка и е доста завързана и ако се гледа правичката, такава битка изобщо не е имало, защото, доколкото мисля, и никакво Чанаккале не е имало никъде по земята, но сега след поздравленията на полковника съм малко разколебан и ако действително се окаже, че е имало такава

битка и аз съм я предал добре, на драго сърце съм готов да дойда догодина и да им я обясня пак.

Тия негови думи ни се видяха много чудни и ние дълго вървахме замислени, като ядохме портокалите и мандарините, с които бяхме напълнили джобовете си. Само Коцето сумтеше недоволно и се чудеше къде да избърше ръцете си. В бързината и суматохата той беше напълнил джобовете си с руска салата.

КЕБАПЧЕЯДЕНЕ

*„И вземи гозби само от онези
готвачи,
които си облизват пръстите.“*

Из
„Ромео и
Жулиета“ от
Шекспир

Извинявам се за това странно словосъчетание, но наистина само така би могло да се нарече истинското ядене на кебапчета.

Сравнете сами „ядене на кебапчета“ с „кебапчедене“. От първото словосъчетание лъха рутина, спокойствие и сиво ежедневиe. А второто — ооо! — то веднага подсказва, че се касае за нещо първобитно, жестоко, почти ритуално. Още само като произнесеш тази дума „кебапчедене“, и в ушите ти започват да думкат тъпани, зачаткват ножове и секири, а в носа ти плисва мирис на горски треви.

Първите ми спомени за кебапчетата датират от най-свидното и най-ранно детство.

Беше неделна утрин в началото на юни. Въздухът звънтеше от чистота. Аз лежах в детското креватче и затварях ту едното, ту другото око, за да видя с кое от двете небето изглежда по-синьо. Разбира се, с лявото, защото с него виждах и едно малко розово цветче на цъфналата шипка, което се подаваше от единия край на отворения прозорец.

Майка ми ме целуна и ме облече в ново матроско костюмче. Аз стоях отпуснат като торба в ръцете ѝ и нарочно не ѝ помагах, а чаках тя да слага ръцете ми в ръкавите. Няма нищо по-хубаво от това да стоиш отпуснат, със заблеян поглед, а други да те обличат и да те целуват по очите и по челото.

Сетне ме хванаха за ръце — майка ми за лявата, баща ми за дясната — и ме поведоха към овчакупелските бирарии.

В бирария „Раковски“, която е точно срещу овчакупелската баня, свиреше духов оркестър. Някакъв мъж с каскет и праметното шалче през врата танцуваше с една едра дама, чиято разноцветна копринена рокля блестеше като изтъкана от крила на еднодневки.

Сервитьорът изтича пред нас, смени веднага покривката с елегантен жест, завъртя се (според мен — съвсем излишно) четири-пет пъти около кръста си, и попита какво ще обичаме.

— За мен и за булката — бира — каза баща ми, — а за детето — сайдер. И, разбира се — кебапчета.

— Момент! — изви се още няколко пъти келнерът и изчезна.

Само след миг като бързоходна лодка, която лавира между тежки крайцери, сервитьорът премина край останалите маси и сложи бирата, сайдера и кебапчетата.

Може би и преди това да съм ял кебапчета, но това е първият ми ярък спомен от тях.

Те бяха пет. Малки, острички отпред и отзад и дебели в средата. Край тях имаше ситно нарязани млади лукчета, една малка купчинка сол и червен пипер, разбъркани заедно, и две яркозелени люти чушлета.

Баща ми натисна топчето, което запушваше гърлото на сайдера, и наля шумящата течност в малката стъклена чаша.

— Наздраве! — усмихна се той и вдигна чашата.

Чукнахме се — аз, той и майка ми — и пийнахме.

И досега не мога да разбера къде остана тоя вкус, къде остана това усещане!

И френско шампанско пих в самата Франция, но тази глътка сайдер ще остане най-хубавото усещане на глътка, което съм имал в живота си.

А сетне вкусих от кебапчето. Първо го набодох (доста несръчно) с вилица, сетне го натопах малко в шарената сол и вкусих. Парченцето — загоряло и топло — се разтопи и изчезна в устата ми. Сетне гребнах няколко парченца от ситно нарязания лук и ги сложих в устата си. А после отхапах и крайчеца на една от лютите чушки.

Ушите ми писнаха от удоволствие, светът се завъртя около мен. Сепнах се от силен смях. Майка ми и баща ми пляскаха с ръце и ме

сочеха. Едва сега проумях какво съм направил. Отначало съм се държал на положение, а сетне съм грабнал кебапчетата с ръце и съм започнал да ги блъскам в устата си.

— И ръмжеше като коте, което за пръв път яде мръвка! — смееше се майка ми.

Ръцете ми бяха изплескани до лактите с мазнина, навярно такова беше и лицето ми.

Измиха ме, изтриха ме и отново станах добро момченце с матроско костюмче. Но вътре в мен се беше пробудил вече звярът.

Сетне дойдоха гладните военни години. Шарени, пискливи, гърмящи панаири, пропити и просмукани с миризма на кебапчета.

На едната страна въртележка с изписани дебели жени, на другата — шарен паноптикум с нарисувани обезглавени хора и зверове, отпред — стрелбище, отзад — цирк, а в средата — кебапчия. Огромен, дебел, с провиснали мустаци, трака с машата и реве:

— Кебапчета, кебапчета, кебапчета!

В сравнение с неговата уста устите на викачите от цирковете, въртележките, стрелбищата и паноптикумите приличат на малки дупчици, наредени около бездна. Ние се трупаме около кебапчията, подсмърчаме и го гледаме в очите. Но той не ни вижда. Какво ще ни види, когато знае, че нямаме пари.

— Кебапчета, кебапчета, кебапчета! — реве той, но не на нас, а на тия, които ще ги купят.

Ей, че интересен човек! Защо е нужно да крещи толкова много? Ние и така знаем, че това е най-вкусното нещо, което има на този свят.

Ето, приближава се някакъв тип с дебела мадама. Двамата подават пари и кебапчията с ловко движение вади кебапчета — блестящи и топли, и ги слага в питка, смесена със сирене — още по-топла от кебапчетата. Ние зяпваме и гледаме към устите на мъжа и мадамата, които дъвчат. От време на време преглъщаме, но продължаваме да зяпаме. Мъжът и жената се правят, че не ни виждат. Те гледат някъде нагоре и дъвчат, дъвчат, дъвчат. И преглъщат. Ето — гърцмулят на мъжа се издува и пак застава на същото място. И нашите гърцмули се издуват, но стомахът на тоя тип е пълен, а нашите са празни.

И вечерта сънуваме кебапчета — огромни, миризливи, провиснали по клоните на дърветата. И ние ги късаме с ръце, лапаме,

пълним пазвите си и се събуждаме още по-гладни.

И си мислех — ще порасна, ще спечеля пари и ще ям кебапчета, ще ям кебапчета, ще ям кебапчета...

Е, ще кажете — сега вече си голям, но не ти се ядат кебапчета.

Нашият поет Валери Петров бе казал:

Ти мечта за часовника точен.

Днес го имаш. Но нямаш мечта.

Странно. Това, изглежда, се отнася за часовниците, а не за кебапчетата. Особено за тези, които правя аз.

Защото и сега, когато правя кебапчета, аз си облизвам пръстите. И когато ги вкуся, изпитвам точно същото усещане, което имах в онази бирария „Раковски“ срещу овчакупелската баня, в онзи небесносин неделен юнски ден от моето детство.

Но за да постигна това — охо, колко дни труд трябва да минат.

Първо отивам за месо. Обикновеният непросветен би прочел рецептата „взима се толкова и толкова месо“ и би купил „толкова и толкова месо“. И после ще се звери и ще се чеше пред готовите кебапчета, които и кучетата не искат да ядат, и ще си мисли, че рецептата е грешна.

Не, приятели мои. От всяко месо кебапчета не стават. И всеки човек не може да купи нужното месо. За да купиш толкова месо, трябва да си голям талант. От всички наредени меса само едно-две стават — само най-розовите, съвсем бледорозови, като страните на задъхано осемнадесетгодишно момиче, което е зърнало своя любим. За едно кило кебапчета се взима една трета бледорозово телешко, една трета бледорозово шилешко и една трета бледорозово свинско.

И дори и да дадеш такова месо в ръцете на някой непрокопсаник, пак нищо няма да излезе, защото той ще бухне тази красота в мелачна машина, сетне ще направи кебапчета и ще ги сложи да се пекат.

А това ще бъде катастрофа.

Какво правя аз например? Взимам тези три вида меса, слагам ги на голяма дървена маса за дялкане, взимам и идеално наточения сатър и започвам да кълцам на ръка. Кълцам, кълцам, кълцам, докато месото стане съвсем ситничко, почти като мляно на машина. Тогава в така

накълцаното месо слагам сол, черен пипер, кимион, бахар и чубрица. Омесвам го хубаво и го опитвам на вкус.

Сега вече е добре. Увивам го в пергамент и го слагам на студено да престои двадесет и четири часа.

И едва тогава правя от него онези малки, съвсем малки кебапчета — острички от двата края и дебелички в средата, нареждам ги върху желязната скара, под която блести жарта от дървени въглища, и размахвам машата:

— Кебапчета! Кебапчета! Кебапчета!

Около мен се трупат махленските деца. Те чаткат с уста като млади вълчета и краищата на устните им са навлажнени. Но очите им не са така безнадеждно студени, както бяха нашите в ония гладни години, когато скитахме из панаирите. В очите им блести лукавство и закачливост. Защото знаят, че именно за тях правя аз тези кебапчета, за тези мили, чудесни хлапета — най-хубавото нещо, което има на земята!

ЧИЧО КРЪСТНИК И ТАЙНИЯТ АГЕНТ

Един ден край колибата на отровеното куче Барон се появи тайнствена личност. Личността бе облечена с шлифер с вдигната яка, нахлупена мека шапка и черни очила.

Ние седяхме с чичо Кръстник и гледахме напред, вперили очи в червените викингски лодки, които плаваха над залязващото слънце.

Тайнствената личност се появи зад ябълката, като подаде първо бомбето си. Сетне се появи зад дънера и подаде бомбето от другата страна.

Но ние не ѝ обърнахме никакво внимание и продължихме да си гледаме към залеза.

Тогава тайнствената личност изсвири някакъв условен сигнал. Сигналът се състоеше от три бързи изсвирвания и едно дълго и проточено.

Отново без резултат.

Личността не издържа и прошепна:

— Господине!

Господин беше името на чичо ми.

Но чичо и не помръдна дори. Само каза:

— Здравсти, Спасе.

Бомбето клюмна.

— Аз пък мислех, че няма да ме познаеш — каза Спас, като седна до нас.

— Хайде холан — каза чичо Кръстник, — подуших те още преди да се явиш.

— Така ли? — сепна се Спас.

— Ами да — няма по-миризливо нещо от глупостта.

Спас се обиди. Но сетне тупна бомбето си с пръст и отново стана важен.

— Със стария Спас е вече свършено. Със Спас вие вече няма да си играете. Спас ще си играе вече с вас.

— На „ринги-ринги рае“ или на „жмичка“? — попита чичо Кръстник, все така вперил очи напред, без да се извъръща.

— Спас вече не е този Спас — продължаваше да важничи личността, — сега вече Спас има мека шапка. И шлифер. За Спас вече ще заговорят иначе.

— Това е Спас бунака — представи ми го чичо. — Добър човек, но глупав.

Спас се наежи, но изведнъж махна с ръка, бръкна в джоба на шлифера и извади една пачка банкноти.

Навярно такъв е бил ефектът от избухването на първата атомна бомба. Седят си хората кротко и тихичко — е, някакъв си самолет се появил отгоре — де да не сме ги виждали и повече, — най-много, най-много да изтресе еднотонна бомба. Какво повече! А след миг — огън, пламъци, дим и... нищо.

Тихите спокойни очи на чичо Кръстник избухнаха от ядрени взривове, появиха се атомни гъби и аз получих облъчване от първа степен.

Нищо не бе останало от тихия, замислен човечец, който гледаше плуващите викингски лодки над горнобанските възвишения. Сега той представляваше една топка от ядрена плазма, която излъчваше милиарди топлинни калории.

За да не се пръсне на хиляди частици, чичо Кръстник скочи, грабна парите и започна да обикаля с тях дърветата в градината — той подскачаше, хвърляше къчове във въздуха, пееше песни с измислени в момента мелодии и думи, разперваше ръце и искаше да прегръща къщите, поляните, въздуха и залеза.

Това бе ритуален танц на древен жрец, който празнуваше победата на добрия бог Армуз над злия Ариман.

Слънцето спря да залязва, облаците замръзнаха по местата си, вселената замря от смайване и възхищение.

Мечтата на Ламартин се сбъдна — времето бе спряло своя бяг.

Най-сетне чичо Кръстник падна на тревата и зарови очи в пачката банкноти. Годините бяха отлетели от неговия изстрадал гръб и той приличаше на детенце, получило огромна шарена топка от любимата си леля.

Спас изчака още няколко мига, сетне се надигна, протегна ръка, издърпа пачката банкноти и отново ги сложи в джоба си.

— Това е Спас сега — каза той. — Спас сега е вече нещо друго.

Чичо Кръстник го гледаше с влюбени очи:

— Наследство? Лотария? Кажи, Спасчо!

Спас тупна бомбето си и вдигна пръст:

— Спас сега е...

Но изведнъж трепна и ме погледна:

— Без него.

— Разбира се, разбира се... е хайде, махай се де! Ама махни се, моля те — задърпа ме чичо, — ама иди да играеш де, хама-ха...

Заприлича ми на приключенски роман, който изведнъж спира на най-завързаното място с надпис „следва“.

Но трябваше да изчезна. Кимнах и се отдалечих. Сетне извих зад оградата, промъкнах се по корем и легнах зад ябълката, която беше точно до колибата на отровеното куче Барон.

— Я, ти? Ха-ха! — ревна изведнъж чичо и се запремята по тревата. — Ама, Спасе, оха, ха!

— Да — каза Спас, — сега Спас е таен агент. Сега вече Спас е друго. Сега Спас разполага с хората, а не те с него.

Изведнъж чичо Кръстник утихна:

— А защо ми показва тия пари?

— Защото Спас иска да му помагаш.

Чичо Кръстник изригна:

— Ама, разбира се, Спасе, ти не ми ли вярваш. Охо, това ще бъде чудесно! Просто слушам какво си приказват хората, и ти го казвам. Нали това искаш?

— Това иска Спас.

— Готово! — хлъцна чичо Кръстник. — И знаеш ли къде най-много говорят хората? В кафенето. Разбираш ли? Това е чудесно място. Когато човек губи или печели, не мисли какво приказва. А ние с тебе слушаме и — готово.

Чичо Кръстник скочи:

— Бързо, бързо — точно сега има най-много хора там. Хайде!

Той грабна за ръка новоизпечения таен агент Спас и двамата затърчаха към трамвайната спирка.

Чичо Кръстник се появи едва след три дни. Беше, както се вика, дъвкан и плют, но странно, от лицето му се излъчваше някакво сияние на благородство. Той седна до колибата на отровеното куче Барон,

разроши косата ми, сетне въздъхна, протегна се доволно и се излегна на тревата.

Бях смаян.

— Да не си спечелил?

— Глупости — усмихна се чичо Кръстник, — но извърших едно благородно дело. Един човек е отново върнат сред честните.

Като видя, че примигвам, чичо Кръстник се изясни:

— Кошариха Спас. Пипнаха го едва третия ден, когато се беше настървил така, че губеше повече и от мен. Бяха двама. Висок и нисък. Първо му удари шамар високият. После му обърса един ниският. Сетне започнаха да го бият едновременно. Накрая го подбраха с ритници. Това е голямо престъпление, моето момче, да пропилееш служебни пари. Спас ще отиде най-малко една година на кино.

— И ти се радваш?

— Ами, разбира се. Спас може да е бунак, но е добър човек. Как мога да го оставя да стане ченге? А сега — като излезе от киното — отново ще може да гледа хората в очите. Това беше голяма битка, моето момче, и ние я спечелихме. Много съм доволен.

И като се размърда от удоволствие, чичо Кръстник подложи смачканата си шапка под главата и заспа съня на праведните.

ВШИ ТИ ДАМ

Той беше грък. И правеше цървули.

Никой не знаеше откъде беше попаднал в нашия квартал и кой купуваше цървулите му — това си остана тайна за нас.

Работеше от сутрин до вечер в малката дървена барачка, където светлината влизаше главно през пролуките на изгнилите дъски. Навел глава над неизменната лоена свещ, той чукаше ръбовете на цървулите, сетне спираше за миг, взимаше ги с треперещите си ръце, отдалечаваше ги колкото може от себе си и ги разглеждаше с далекогледите си очила. Врътваше глава, стискаше ги между коленете си и отново започваше да чука по ръбовете.

Ние го наблюдавахме през многобройните дупки, образувани от падналите чепове на изгнилите дъски, с надежда, че ще открием нещо. Но той правеше едни и същи движения — наведен над цървула или протегнал врат назад, за да види през далекогледите си очила резултатите от своята работа.

Разочаровани, ние се демаскирахме и влизахме при него. В миг лицето му пламваше от светлина, а косите около голия в средата череп щръкваха като ореол на светия.

— Седнете, седнете — казваше той, — седнете, мили деца!

Ние сядрахме върху купищата готови цървули или ненарязаните свински кожи, той ни кимваше с глава и отново започваше да чука.

— Коста, ще ми дадеш ли слон? — питаше един от нас.

— Вши ти дам, вши ти дам — кимаше Коста и продължаваше да чука.

— А аз искам аероплан! — казваше друг от нас.

— Вши ти дам, вши ти дам — отвърщаше Коста.

— А цепелин?

— Вши ти дам, вши ти дам — кимаше Коста.

— А бурбалузум ще ми дадеш ли?

— Вши ти дам, вши ти дам — отвърщаше Коста.

Тогава ние ревахме от смях.

— Ами бурбалузум няма бе, Коста — крещяхме ние и се премяхме през глави. — Хе, хе!

Той спираше за миг, поглеждаше ни през далекогледите си очила, засмиваше се и пак започваше да чука върху цървулите.

Това беше увертюрата. Неизменно след нея следваше молбата:

— Коста, разкажи ни за цирка.

Изведнъж ръцете на Коста трепваха и чукът замираше във въздуха. Той ни поглеждаше изпитателно — наистина ли искаме да ни разкаже за цирка?

— Искаме, искаме — кряхвахме ние, — разкажи ни, разкажи ни!

Коста ни поглеждаше още веднъж, сетне по лицето му минаваше същата радостна светлина, която пламваше при появяването ни, оставяше цървулите и чука, избърсваше ръце в престилката си и ги тръсваше напред с разперени длани:

— За директора, а?

— За директора! — кряхвахме ние.

Коста плясваше с ръце от радост, преглъщаше и започваше:

— Идвам аз и му викам: господин директоре, искам да играя клоун. А той вика: мозе, мозе. И аз се обличам и излизам. А сцената — голема. Ама много голема. Аз се покланям и поцвам...

— Мишо, къде остави ашиците?

— Какви ашици?

— Нали ти дадох два ашика?

— Никакви ашици не си ми дал.

— Дадох ти.

— А бе не си ми дал.

— Даде ти, даде ти.

— Кой ми даде?

— Той ти даде!

— Кой е той?

— И той ли е?

Коста спираше и ни гледаше учудено:

— Какви асици, засто асици?

— Говори, говори! — кряхвахме ние. — За директора.

Коста ни поглеждаше недоверчиво, сетне избърсваше ръцете си и почваше:

— Идвам аз и му викам: господин директоре...

— Ей, забравих у нас котлончето.

— Да бягаме да го затвориш!

И хуквахме презглава навън с крясъци и викове. А сетне със затаен дъх гледахме през дупките, останали от падналите чепове, как Коста навежда глава и трие бавно ръцете си в престилката. Сетне протяга длани, взима чук и отново започва да набива ръбовете на цървулите.

Този номер правехме всеки ден със същия успех.

Чудесен човек беше този „Вши ти дам“... Готов беше да ни даде целия свят, и наистина искрено. Единственото, което искаше от нас, беше да ни разкаже как бил клоун в цирка, но ние винаги го прекъсвахме и започвахме да говорим безсмислици, след което се сещахме за нещо и си отивахме.

И се пукахме от смях, като гледахме как дълго време не можеше да се съвземе, дълго време не можеше да вземе чука, като триеше непрекъснато ръце в престилката си. Но най-сетне въздъхваше, вдигаше чука и започваше да набива ръбовете на цървулите.

КАК С ЧИЧО КРЪСТНИК ПРАЗНУВАМЕ ОСВОБОЖДАВАНЕ НА ДОБРУДЖА

Един от малкото случаи, при които чичо Кръстник забрави, че има кафенета на този свят, беше освобождаването на Добруджа.

Когато съобщиха новината, чичо Кръстник пристигна с колосана риза и бомбе, но не намери никого освен мен. Всички бяха отишли нанякъде си и ме бяха оставили да си боледувам сам. Като малък бях паднал върху една стъргалка, изкривих си носа, стана някаква неразбория с дишането ми и все си боледувах по малко. Та и сега лежах в гостната и гледах големия портрет на дядо. Гледах го и му се чудех на ума — да учи толкова години за поп, а тъкмо преди да го ръкоположат, да махне с ръка и да избяга. Сега вече никак не му се чудя, защото поне десетина пъти направих същото — блъсках се, трепах се да стана летец и няколко дни преди производството напуснах. Съсипах си здравето, за да уча архитектура, и тъкмо направих дипломната работа с молив — получих такова отвращение към тази наука, че и сега, като видя бяла престилка, се изприщвам. Толкова мечтаех да стана щатен журналист, а щом ме назначиха — взех си веднага една година безплатен отпуск. И още много други подобни щуротии, за които никак не съм виновен аз, а тази пуста наследственост — тези малки невидими гени, които пълнят клетките ми и оставят всичките ми работи недовършени.

Но тогава си мислех, че съм по-силен от всички гени на света, и се чудех на дядо. А докато се чудех, чичо Кръстник влезе с колосана риза и бомбе на главата, обиколи няколко пъти стаята бегом и като видя, че съм сам, дръпна завивките и каза:

— Тръгвай да бием камбаните!

Аз много обичах чичо Кръстник и си знаех — щом той каже, че трябва да бием камбаните, значи, се налага да ги бием и ще ги бием, ако ще и турско да стане. Никога през живота не ми беше минавало през ум, че мога да бия черковните камбани. За мен те бяха нещо като причастието — недосегаемо и тайнствено, — но щом чичо Кръстник

бе решил, че трябва да се бият, изведнъж ми стана чудно, че не ми е идвало на ум аз да ги бия. Така навярно е и при революциите — всички се кланят на царя и не могат да си представят как би изглеждал животът без него, а идва революцията, утрепват го и ти става смешно как си живял досега под скиптъра на някакво си величие.

Докато търчахме към черквата, чичо Кръстник ми разправяше как бил камбаните на черквата, когато умрял баща му. Тогава бил осемгодишен и видял как клисарят пратил сина си да бие камбаната на умряло. Чичо Кръстник се ядосал, блъснал клисарския син и му креснал:

— Защо ти ще биеш камбаните? Моят баща е умрял, а не твоят!

И забил камбаните.

— Сега работата ще бъде много по-лесна — обясняваше чичо Кръстник, — защото при смърт камбаните трябва да се бият съвсем равномерно, а при такава радост като днешната можеш да дрънчиш, както си искаш. Колкото по-голяма неразбория се получи при биенето, толкова по-голямо веселие обхваща хората.

Покатерихме се на един дъх на дървената камбанария, която стоеше пред черквата. Чичо Кръстник хвана въжето на голямата камбана, подаде ми въженцето на малката и каза:

— Але, хоп!

Камбаните дръннаха с такава сила и с такъв бяс, че отец Георги изскочи от черквата, както си беше с кръста, последван от кварталните баби.

Понеже камбаните дрънчаха с всичка сила, ние не чувахме какво рече светият отец, но по зачервеното му лице личеше, че думите, които употребява, не са съвсем благопристойни. Бабите се кръстеха и хващаха главите си. Като видя, че не може да ни насмогне с думи, отец Георги хукна по дървените стълби и изрева на ушите ни:

— Ще ви дам под съд за богохулство!

Чичо Кръстник спря да бие камбаните, тикна въжето в ръцете на отца и кресна:

— Разгеле. Ти бий камбаните, защото ние имаме работа.

Отец Георги тръсна глава, но чичо Кръстник обясни:

— Добруджа е свободна!

Отец Георги само ахна и се подпря на дървената преграда. Сетне грабна въжето на голямата камбана, дръпна въженцето от ръката ми и

задруса камбанарията с такава сила, че бабите хукнаха презглава обратно в черквата от страх да не се строполи всичко това върху тях.

Чичо Кръстник ме хвана за ръка и ме повлече след себе си.

В това време хората бяха започнали да излизат от къщите и да зяпат облещени към черквата.

Като ме влечеше след себе си, чичо Кръстник минаваше край тях, влизаше в къщите, отваряше шкафчетата, където си държаха ракията за гости, надигаше шишетата и пред изумените от това светотатство очи на домакините крясваше:

— Добруджа е свободна!

Хорицата плясваха с ръце и сядаха смаяни по местата си. Сетне грабваха шишетата от ръцете на чичо Кръстник и ги изпразваха до дъно.

Но чичо Кръстник нямаше време да гледа ефекта от изпиването. Хващаше ме за ръка и ние, подгонени от някаква невидима реактивна сила, хуквахме презглава към другите къщи, където повтаряхме същия номер.

След половин час улиците се изпълниха от развълнувани хора, които размахваха дадените им от чичо Кръстник собствени шишета с ракия и крещяха:

— Да живее Добруджа!

Отнякъде се явиха цигани (те винаги надушваха подобни веселия) и засвириха с всичка сила „О, Добруджански край“ с такива извивки на кларнета, че ако не знаеха, че е поръчано да се свири именно „О, Добруджански край“, хората биха помислили, че става въпрос за маане.

Чичо Кръстник търчеше между хората и организираше хор. Когато успя да събере към двадесетина души, той ги помъкна след себе си към къщата на Узун Колю. Узун Колю също беше добруджанец, но — както се вика — не живееше с вълненията на добруджанци, а си гледаше търговийката и огромната градина с най-различни сортове круши. Градината беше обвита с три ката бодлив тел и никой не смееше да припари в нея, защото само единият пестник на Узун Колю тежеше колкото едногодишно теле.

Но този път ентусиазмът беше толкова голям, че всички забравиха и за Узун Колювите пестници, и за тежината им.

След малко самодейният хор, подкрепян от циганите, зарева с всички сила:

— „О, Добруджански край...“

Пяхме така около пет минути и изпяхме целия марш, сетне го повторихме, но Узун Колю не се появяваше.

Постепенно очите ни почнаха да шарят и едва сега се сетихме, че сме именно в тази чудна и приказна градина, в която растат стоте вида круши.

Както пееше, чичо Кръстник протегна ръка, откъсна една круша и я захапа. Примерът му бе последван от останалите, докато най-сетне и циганите престанаха да свирят и започнаха да пълнят пазвите си с круши.

Единствен продължаваше да пее Наумчо Глупака, който заради глухотата си ревеше съвсем фалшиво. Ние вече бяхме забравили за какво сме дошли, когато мощен глас разтърси градината:

— Сега ще ви науча аз вас, вашта мама добруджанска!

Следния миг сред обрулените клони стоеше само Наумчо Глупака, който поради глухотата си не беше чул йерихонската тръба на Узун Колю и продължаваше да реве с всички сила.

А хорът, предвождан от чичо Кръстник и циганите музиканти, търчеше с прибежки към черквата.

Едва когато заобиколихме запотения от биене на камбаните поп Георги, се сетихме за Наумчо.

Чичо Кръстник се хвана за главата:

— Хора, Узун Колю ще пребие момчето!

Но не стана нужда да изгаряме от срам. Само миг след това при нас се появи Наумчо с пълна пазва круши. Той се смееше и крещеше с пискливия глас на глухите:

— Аз му казах, че Добруджа е свободна, и той ми напълни пазвата с круши. И петдесет лева ми даде.

— Това се казва да изпуснеш жив дюшеш — ядосваше се чичо Кръстник дълго след това. — Ама откъде да знам, че този тулуп може да има и сърце?

ПРАСЕТО

Последните изследвания доказаха, че по интелигентност прасетата се нареждат непосредствено след делфините и човекоподобните маймуни.

Но аз тая работа си я знаех много отдавна и фактът, че не й давах гласност, можем да отдадем само на прословутата ми скромност и нежелание да се изтъквам.

Още от най-крехко детство животът ми бе свързан неразривно с прасетата. Като селско добруджанско чадо баща ми домъкна в столицата всички традиции и обичаи на сребърненци — хич и не го интересувахе, че наоколо е само паваж, — на Бъдни вечер той си баеше за повече жито, за повече мляко от крава майка, за овце, пилци и козя пастърма. И ние, градските чада, се чудехме какво да правим с късметите, паднали ни се от василевската баница — я нивата, я стадото, я лозето. Като го питахме, получавахме по едно загриване на врата, да мълчим там и да не врякаме, толкова години са живели прадедите ни с тези късмети, без да дигат шум, а ние, готованци с готованци, сме седнали да протестираме.

Сега разбирам, че неправилно сме се дърпали, защото вървим по същите стъпки.

Дъщеря ми не може да разбере защо крещя, ако падне на земята късче хляб, и защо обирам цялата мазнина от манджата — нали всички знаят, че е страшно вредна? Как да й обясня, че това е навик от онова време, когато хлябът беше по триста грама, а цялата месечна заплата стигаше за осем кила олио?

Затова и не се засмях, когато тя, кикотейки се, съобщи, че баба Деспина, съседката, всяка есен търчала из парка да събира съчки за зимата, въпреки че живее в апартамент с парно.

Но както винаги, аз май се отплеснах и забравих, че говоря за прасетата.

В тесния овчакупелски двор баща ми не можеше да въди нито крави, нито овце, но затова пък всяка година домъкваше за угодяване

прасе. Сега, като си мисля, разбирам, че това не е било никак изгодно от финансова гледна точка, но какво можеш да кажеш на един човек, който от дете се е сраснал с лозунга „Във всеки дом — говедо“.

Прасетата отначало бяха малки, сетне наедряваха и когато вече не можеха да се мърдат от сланина, баща ми собственоръчно ги превръщаше в дълги домашни суджуци, с деветдесет и девет вида миризми, които висяха по тавана чак до късна пролет.

Отначало те бяха дебели и се пръскаха по средата, когато ги слагаме в загрятия тиган, а сетне ставаха все по-тънки и по-жилави, докато към април с тях можеше да се реже стъкло.

Тогавя ние гледахме на прасетата не като на одухотворени същества, а просто като на бъдещи суджуци — те минаваха и заминаваха и мога да кажа, че не съм запомнил ни едно. И как ще ги запомня, когато баща ми не даваше да се доближаваме до кочината — сам ги хранеше, сам ги чистеше и сам ги превръщаше в суджуци.

С бита на прасето се сблъскахме едва след смъртта на баща ми, когато се наложи сами да отглеждаме прасе.

Идеята дойде от само себе си.

Имахме кочина, до нас беше казармата на Трудовата повинност, в която всеки ден изхвърляха на боклука кофи с хранителни отпадъци, а на пазара кило мас струваше хиляда и двеста лева стари пари (за сведение майка ми работеше по това време като шивачка за пет хиляди на месец, а Коцето и аз се сменяхме като момчета за всичко при един търговец за три хиляди на месец).

Без да искаме, се сетихме за онези дълги ухаещи на горски билки суджуци и прасето — както се казва — само влезе в кочината.

Отначало то беше малко и розовичко, като бебенце. Да се утрепе човек, не можеше да повярва, че само след шест месеца това неземно същество ще се превърне в сто и петдесет килограмово прасище.

Както споменах, прасетата, които гледаше баща ми, минаха през стомасите ни, без да оставят духовна следа, но това още от първия ден влезе в живота ни като пълноценен член на семейството. Като истинско бебенце то се милваше в ръцете ни, лижеше дланите ни и квичеше от радост, като ни види. Такова същество не можеше да остане безименно и ние спонтанно го нарекохме Гошо.

Мисля си и не мога да разбера какъв е тоя мирис на имената? Виждаш нещо, и веднага ти идва наум някакво име, а след това не

можеш и да си представиш, че може да носи друго име. Така е и с децата — преди да се родят, намислят им какви ли не имена, води се спор, караници, а като се роди — погледнеш го и виждаш, че то не може да бъде друго освен Мария, Лили или Хризантема, да речем. Просто, както се вика, се раждат с имената си и не можеш да си представиш, че една, родена за Мария, може да бъде кръстена Симеонка.

Така беше и с прасенцето. Още щом го видяхме в ръцете на майка ни, всички едновременно изкрещяхме:

— Я какъв Гошко!

И дори и наум не ни мина, че може да бъде Митко или Стоян.

Просто си беше Гошко, и това ти е.

Предишните прасета стояха затворени в кочината и улигани в ежедневието, ние с учудване забелязвахме, че прасенцето се е превърнало в прасище. Но това бебенце беше такова същество, което не можеше да не бъде непрекъснато до нас. Щом го затваряхме в кочината, то започваше да се блъска във вратата, да квичи или се обръщаше по гръб и риташе с крачката си. Успокояваше се едва когато го извеждахме навън и го разхождахме по улиците, вързано за верижка. Като истинско кученце то се зъбеше на чуждите деца и дори се опитваше да лае, когато види някакъв едър небръснат мъж. Към жените изпитваше някакво странно чувство, особено към по-хубавите. Започваше да мига срамежливо, подскачаше радостно и буташе глава напред, за да бъде погалено.

Трудоваците свикнаха с него и отдалеч крещяха: „Здрасти, Гошо!“, на което Гошо отвърщаше с остро квичене и радостни подскоци. Миризмата на войнишките дрехи за него беше винаги свързана с огромна кофа, пълна догоре с хапки, плувнали в мазнина.

Но особено Гошо се встрасти в детските игри. Щом чуеше детски смях, започваше да вреци и не преставаше, докато не го извадим на полето. Там се втурваше презглава към децата и започваше да търчи слалом между тях. Заедно с нас играеше на жмичка, на „Кралъ, порталъ“ и на футбол.

Отначало търчеше непрекъснато след топката, но когато получи по невнимание един-два ритника, започна да стои зад вратите и чакаше. Щом топката изхвъркваше, хукваше след нея, захапваше я за кожените върви и я слагаше пред краката на вратаря.

Най-странно беше отношението му към чистотата. Думите „мръсно като прасе“ никак не се отнасяха за него. Това чувство, изглежда, придоби от факта, че всеки ден от желание да си играем с него ние го къпехме на средата на двора в голямо дървено корито. Той така свикна да е чист, че щом изцапаше кочината, започваше да врещи дотогава, докато не я изчистим. И врясъците му не бяха едни и същи: по друг начин врещеше, когато е гладно, по друг, когато е радостно, и по съвсем друг, когато искаше да изчистим кочината.

Но най-ни смая с един нов врясък, който не бяхме забелязали.

Началник на Трудовата повинност стана някакъв жесток човек, който забрани на трудоваците да дават храна на прасето. Като истински мръсник той вървеше след трудоваците и следеше остатъците да се хвърлят в канала. Едва когато виждаше празните кофи, спокойно отдъхваше и тръгваше из плаца да гледа кой му козирува накриво, за да му друсне арест.

Това беше голям удар. Ние бяхме купили Гошо именно защото разчитахме на тези остатъци, и сега увиснахме във въздуха.

Гошо стоеше затворен в кочината и пропищя ушите на квартала. Съседските деца, които също разпознаваха квиченето му, започнаха да носят късчета хляб, моркови, остатъци от обелени картофи, но Гошо ревеше като детенце, чиято майка е останала без мляко.

Тогава решихме да му сварим фасул.

Гошо помириса фасула, сетне вдигна зурла към нас и ни погледна изненадан: това пък какво е?

Като видя, че му кимаме с глави, наведе се и хапна едно зърно. Млясна с уста, примижа, сетне ни се стори, че се усмихна: мда, май че е добре. И се нахвърли върху фасула. Изяде го и едва тогава седна доволен на пода.

Разковничето бе намерено. Цял месец го хранихме с варен фасул.

Отначало Гошо ревеше и подскачаше от радост, сетне ядеше фасула с безразличие, но към края на месеца започна да се замисля.

А един ден изведнъж нададе оня страшен вик, който не бяхме чували до този момент.

Когато Коцето се доближи до него с пълната тенджера варен фасул, Гошо отстъпи една крачка назад и го погледна с недоверие — какво има днес в тенджерата?

Какво ще има освен варен фасул.

Коцето изсипа фасула в тавата и се отдръпна.

Гошо ни погледна отново, сетне погледна тавата и пак нас. Накрая се приближи, бутна зурла във фасула и в същия миг изрева по новия начин. Целият квартал наостри уши.

Съседските деца се струпаха пред кочината да видят какво става.

А Гошо търчеше край фасула, реवेशе и тръскаше глава. Накрая се доближи до тавата и направи нещо неочаквано — повдигна я със зурлата си и изсипа варения фасул на пода. Сетне пак със зурла го измете навън до последно зрънце. Едва когато подът стана чист, седна на завъртяната си опашка и заквича по познатия начин — както квичеше, когато е гладен.

Средствата ни се изчерпаха.

Ами сега?

Всички съседски деца ни погледнаха и сетне сведоха глави. Дааааа, ясно.

А бе то е ясно, ама как ще стане тая работа?

— Нищо, деца — каза майка ми, — малко е рано, но все пак Гошо е вече към осемдесет кила. Ще станат хубави суджуци от него. Нали помните как ги правеше баща ви?

Ние мълчахме и подсмърчахме.

Съседските деца стояха край нас и също подсмърчаха.

А Гошо виреше зурла към небето и пицеше от глад.

Всичко друго си бяхме представяли, само това, че ще дойде ден, когато от онова розовичко прасенце, което обичахме повече от себе си, трябва да направим суджуци, не бяхме и помисляли.

В този миг намразихме всички суджуци.

Стояхме с наведени носове, съседските деца също стояха с наведени носове, а майка ми ни гледаше и се чудеше.

Тогава Коцето подсмръкна, взе едно дебело въже, завърза го около врата на Гошо и го поведе навън.

Всички тръгнахме след него.

Майка ми се опита да каже нещо, но никой не я чу.

Отидохме на пазара и продадохме Гошо на първия срещнат селянин. Дори и не искахме да се пазарим, дори и не искахме да гледаме парите, които взехме.

Търчахме с всичка сила към къщи, за да не чуваме писъците на Гошо, който квичеше и се опитваше да ухапе смаяния селянин по

крака.

НАУМЧО ГЛУПАКА

Наумчо Глупака живееше на тавана при леля си.

Ужасен глупак беше — каквото му поисквахме, веднага ни го даваше.

Веднъж му казахме:

— Я донеси шапката на леля си да я нарежем на парчета.

Той веднага изтича вкъщи, донесе шапката и докато ние я режахме на парчета, седеше на един камък и тихо се радваше. А се радваше, защото мислеше, че ни е зарадвал с нещо. До такава степен беше глупак.

Правехме му какви ли не мизерии, а той все се усмихваше и се радваше, че по този начин ни забавлява.

Отивахме на кино без билети и когато се изнизвахме един по един през вратата, посочвахме Наумчо и казвахме:

— В него са билетите.

Сетне се шумгувахме между публиката и чувахме как зад нас плющят шамарите. Биеха Наумчо, който в това време плачеше и обясняваше на разпоредителя, че е загубил билетите.

След киното ни чакаше отвън, като си даваше вид, че не е бит и не е плакал, и дори не ни питаше какъв е бил филмът — за него беше достатъчно, че е успял „да ни вкара“ в киното.

Същото правехме и в трамвая: качвахме се и казвахме, че у него са парите за билетите. Кондукторите го хващаха за ухото и му искаха парите, а ние със смях скачахме в движение и го оставяхме в лапите на възмездието. Често пъти то имаше такива лапи, че ту дясната, ту лявата страна на Наумчо се издуваше за два-три дни и когато се стараяше да ни се усмихне, беше невъзможно смешен.

Веднъж така го биха, че оглуша.

Отидохме да крадем ябълки. Разбира се, ние останахме под дървото, а Наумчо се качи и започна да ни хвърля ябълки.

Изглежда, че на дървото нямаше много ябълки, защото на всички ни се падна по една, а Наумчо остана горе и ни зяпаше как ядем, без да

може да си вкуси от ябълките — за него не беше останало нищо.

Точно тогава един грозен глас изрева:

— Стой!

И ние видяхме страшен пазач с ръка като тепсия и огромни, почти нечовешки мустаци.

Ние се поизплашихме малко, но сетне се поокопитихме и като преглъщахме ябълките, посочихме Наумчо:

— Той ги открадна!

Наумчо нямаше как да откаже, защото седеше на дървото и се тресеше от страх.

Пазачът изрева и се покатери по дървото, а ние хукнахме с всичка сила кой накъде види.

Наумчо се показва едва след една седмица. Ние го заобиколихме и започнахме да го разпитваме голям ли пердах е паднал, колко шамара е изял, но той само се усмихваше и примигваше. Пазачът го беше бил до оглушаване.

Не знам защо, но на всички ни стана неприятно и ние вече не искахме да се закачаме с Наумчо. Щом го видехме, веднага се скривахме и колкото и да ни търсеше, не можеше да намери нито един от нас.

Добре, че леля му реши да се премести, та и той замина с нея, иначе щеше да ни разваля настроението непрекъснато. Признайте си, че никак не е хубаво да гледаш някакъв глух до тебе, който те зяпа в устата и се мъчи да разбере какво говориш.

НИЕ С БАЩА МИ КУПУВАМЕ ОБУЩА

Нямаше как, трябваше да ми купят обуща.

Баща ми все казваше, че такива галоши нямало никъде. Това били английски галоши, страшни галоши били, лично човекът, който му ги дал под честна дума, заявил, че ги взел от самата Англия.

— Англия, това е голяма държава, мойто момче — казваше баща ми, — сериозна държава. Ти знаеш ли кой е адмирал Нелсон?

И ми разказваше подробно за битките при Абукир и Трафалгар, за черната превръзка над изваденото око на адмирала, за обесения на адмиралската мачта граф Карачиола и за всички останали Нелсонови подвизи, за да повдигне духа ми и ме накара да се гордея с английските си галоши.

— И най-новите галоши не струват пара в сравнение с твоите — настояваше той, — и сто кръпки да им сложим, пак ще са по-добри от разни ми ти там галоши и шушони, дето ги продават на пазара. Твоите галоши, моето момче...

С тези обяснения аз изкарах сума ти време, но накрая се получи „франс“, както казваше Иван Иванич, бивш белогвардейски капитан, а понастоящем бояджия и колега на баща ми.

Човек можеш да убедиш, но неодухотворените твари — не!

Без да държат сметка за своето величие и благороден произход, галошите по най-предателски начин се разпраха по всички посоки. В ушите ми звъннаха оръдейни изстрели, знамето на адмиралския кораб се спусна наполовина в знак на траур.

Баща ми държеше парчетата на бившите галоши в ръцете си, обръщаше ги на всички посоки, за да спечели време, но нямаше как.

— Мда — каза най-сетне той, — ясно.

Слава богу — най-сетне това, което отдавна ми беше станало ясно, му се изясни и на него.

Облечени парадно, ние тръгнахме към София.

— Покупката е много важно нещо, моето момче — каза баща ми, като оправяше яката на матроското ми костюмче, — това е нещо като

сватба — ти ще свържеш живота си сега с едни нови обуца. Ще делиш скърби и радости с тях години наред и затова трябва да бъдеш облечен, както трябва. Присъстващите също трябва да бъдат облечени парадно — ти видял ли си на сватба лошо облечени хора? Дори и циганите, които свирят, си лъскат обувките с боя за печка. Ти забелязал ли си това? Никак не мога да разбера защо ги правят тия работи — боята за обувки е по-евтина от боята за печка, но циганите — не. Те си знаят — за сватба си лъскат обувките с боя за печка. Те си мислят навярно, че обувките стават като лачени. Интересни хора са циганите, моето момче — много шантави и весели, — лично на мен много ми харесват, само се пазя да не забележат това, защото веднага почват да ме прегръщат и искат да ги черпя.

След циганите баща ми мина на евреите.

— Виж — евреите са съвсем друго нещо. Всъщност те не са никакви евреи, а са си чисти финикийци. Можеш ли да си представиш — евреите са били само сто хиляди, а финикийците — десет милиона. И изведнъж — за петдесетина години — изчезват като в дупка и се появяват десет милиона и сто хиляди евреи. Просто приемат израилтянството, и това ти е. А финикийците — охо! Те измислиха писмеността, те измислиха мореплаването, те измислиха цифрите. Голям народ, моето момче.

Аз се чудех защо беше цялата тази тирада в полза на еврейството, но когато видях носа на съдържателя на „Сила“, магазина за обуца, разбрах накъде е биел баща ми. Той просто е искал да повдигне уважението ми към обувките, които щях да нося от сега нататък.

Като видя баща ми, съдържателят подскочи като ужилен, плесна с ръце и изкрещя:

— Сара! Сара! Ела да видиш кой ни е дошъл на гости! Сараааааа!

Сара изскочи от съседната врата, която вероятно водеше към жилището им. Като видя баща ми, тя така ахна, сякаш виждаше родната си майка след стогодишна раздяла.

— Господин Димитър — плесна с ръце тя, — ах, какъв човек! Какъв майстор! Ти трябва много да слушаш баща си, мойто момче — каза Сара, като ме целуна по челото. — Той така боядиса, че на — пет години минаха, а боята си седи като нова.

Погледнах с едно око баща ми. Вместо него — до мен стоеше Нелсон — изпънат върху Трафалгарската колона.

— Сара — бързо кафе за господин Димитър. Боже — каква радост! — ахкаше и съдържателят. — Е, как се накани? Ей, какъв човек — заслужаваш да не ти говоря. От толкова години и чак сега.

Съдържателят дори не можеше да си помисли, че баща ми е дошъл в магазина да купува обувки. Какви обувки, защо обувки, да не би това да е магазин за обувки? Е, вярно — по рафтовете има сума ти кутии, но това са за клиентите. А тук е дошъл господин Димитър, бояджията, който така хубаво боядиса преди пет години, че на — боята още си седи на мястото.

И той, и жена му се редуваха да хващат ръката ми и да я търкат по стената — на — ето — не пуска. Хубава работа. Добра работа.

Когато се успокоиха и кафето стоеше пред баща ми, двамата започнаха разговор. Разговорът отначало беше на висок глас — за дъждовете, които валиха, и отражението върху посевите (баща ми живееше в София вече петнадесет години, но все се тюхкаше за посевите — ако е суха — нямало да станат житата, а ако много вали — ще прогният). Сетне минаха на кожата — тук съдържателят започна да се тюхка — вярно, качеството е по-добро, но цените — ай, ай, — какви цени. И да правиш обувки с такива кожи! Разбират ли купувачите? Не — нищо не разбират, а си искат старите цени.

Сетне, като се огледаха два-три пъти около себе си и излязоха навън да видят дали някой не идва, и като затвориха здраво вратата (оглеждайки се още веднъж-два пъти), започнаха да говорят на тих глас. Съдържателят ръкомахаше разгорещено, а баща ми се съгласяваше:

— Ама разбира се. По това се познава. Почнат ли да гонят евреите някъде — и за другите е лошо. Така ли беше в стара Русия, така беше. Така ли е сега в Германия, така е!

Сетне зашепнаха на толкова тих глас, че дори и аз не можех да чуя нещо. Те спореха ожесточено, това личеше по зачервените им лица, но спореха в ушите си. Единият казваше нещо на ухото на другия, а сетне другият му отвръщаше пак в ухото.

Най-накрая въздъхнаха, ръкуваха се и казаха:

— Е, това е.

Чак сега съдържателят метна око върху мен. Погледът му уж беше към лицето ми, но това беше само проформа; всъщност той ме омете целия, като главно се завъртя около обувката ми. Малко изненадан, съдържателят погледна обувките на баща ми. Явно озадачен, той се почеса.

За какъв дявол бяхме дошли?

И моите, и обувките на баща ми бяха здрави.

Баща ми се засмя:

— На брат му са.

Лицето на съдържателя засия:

— Ама това е чудесно! — каза той. — Колко хубаво! Тогава не му трябват обувки. Единият като ходи, другият ще си седи в къщи.

— Де да можеше — вдигна рамене баща ми, — ама на — заедно ходят на училище. Няма как.

Не бях виждал човек да се тюхка така. Какъв малшанс. Ей че работа. Колко е тежък животът. Тъкмо мислиш, че всичко ти е наред, и изведнъж — хайде — купувай обувка. Да беше по-рано, когато кожите бяха евтини — иди-доди, а сега — това е направо разорение. Но ние имаме страшен късмет. Това е да има човек приятели. Ако господин Димитър беше някакъв лош майстор — изобщо нямаше да има разговор, той — съдържателят — би го изгонил веднага. Той обича неговите клиенти да са като него — съвестни и добри майстори. Какъв късмет имам, че баща ми е такъв добър майстор!

Отново ръката ми започна да пипа стената — да, не пуска дяволската стена. А пет години са минали от боядисването. Баща ми мимоходом забеляза, че по „Пиротска“ има много магазини за обувка. Ако се разтърчи човек, може да намери и по-евтини. Но друго е да купиш от познат човек.

— Господин Димитър! — ужаси се съдържателят. — Ама разбира се. Сара, Сарааааа!

Сара отново се показва на вратата.

— Какво би казала, ако видиш господин Димитър да купува обувки от друг магазин?

Сара направи такава смаяна физиономия, че зяпнах и аз. Като се съвзе, тя поклати глава:

— Няма да повярвам на очите си.

— Видя ли — каза съдържателят, — Сара казва това. А Сара, това е...

И той обясни какво е Сара. От обяснението излезе, че Сара е надарена с невероятни способности. Например два дни преди атентата на „Света Неделя“ нещо я щракнало в коляното.

— Ще стане нещо — каза тя.

И ето.

А по време на горнооряховското земетресение — заиграло лявото ѝ око. Мъжът ѝ изтичал до будката, купил вестник и — там пишело всичко.

— Та, значи — каза баща ми, — аз искам да му купя обувка.

Сара и съдържателят замълчаха, сетне започнаха да си шушукат нещо. Като свършиха, Сара дойде до мен, събу едната обувка и погледна крака ми. Сетне се дръпна назад и ме изгледа от горе до долу. И пак се доближи до мен.

— Кафяви. С връзки по средата.

И си отиде.

Съдържателят разпери ръце:

— Сара каза.

Сетне отиде до рафтовете, погледна с премрежени очи и извади една кутия.

— Кафяви. С връзки по средата.

Обувките стояха пред мен. Съвсем нови. Кафяви. С връзки по средата. От тях лъхаше на ново, на купешко. Навярно скърцат, когато човек върви с тях.

Замижах и си представих. Великден. Улицата звънти от смях. И изведнъж — всичко млъква. И се ослушва. Нещо скърца.

Скръц, скръц — скърцам аз. С новите си обувки. Но все едно че не забелязвам. И говоря, както по-рано. Все едно че съм с галошите. Анчето ме гледа учудено:

— Ще играли ли с нас?

Да играя? С тях? Ах — да. Днес е Великден. На Великден винаги играем... Но сега не мога. Зает съм...

И отминавам.

Скръц, скръц — скърцат обувките ми.

А зад мен — тишина. Някои леко изсвирва. Ако ме поканят още веднъж — ще се върна. Но те не вярват, че човек с такива обувки може

да играе с тях...

— Хайде да си ходим — каза баща ми.

Стреснах се.

— Как да си ходим? Защо да си ходим?

Съдържателят също недоумява. Изглежда, докато аз съм си мислел за Великден, той е казал някаква цена, която се е видяла недостъпна за баща ми.

— Аз ги давам на костюема цена — каза съдържателят, — господин Димитър. Моля ви се.

Но баща ми ме хвана за ръката. И протегна ръка на съдържателя.

— Но това е дюшеш, господин Димитър!

Изведнъж съдържателят дръпна баща ми и го изведе на светлина. Сноп лъчи паднаха върху обувките. Двамата дълго време спореха нещо шепнешком, размахваха ръце, удряха обувките отгоре и отдолу. Накрая баща ми разпери ръце:

— Аз мога да дам само половината.

Съдържателят седна. Когато се съвзе, той изкрещя:

— Сара, Сараааааааа!

Сара се появи. Мъжът ѝ изтича до нея, показва обувките и прошепна нещо.

Сара разпери ръце и навярно щеше да падне, ако не бяха я прихванали за кръста.

Баща ми вдигна рамене:

— Нямам повече.

Той бръкна в джоба си, извади пари и ги сложи на масата.

— Това е.

Сара дойде до парите, преброи ги, но поклати глава.

— Съжалявам — каза баща ми, — хайде.

Взе ме за ръце и двамата тръгнахме към изхода. Походката на баща ми беше решителна. Той си отиваше. Безвъзвратно. Зад нас останаха обувките. Кафяви, с връзки по средата... Няма Великден, Анчето няма да разтвори широко очите си... Край, край...

— Господин Димитър!

Баща ми се спря. За какво го викат?

Съдържателят застана на вратата срещу нас. Светлината хвърляше ореол върху плешивото му теме. Той приличаше на светия, който е дошъл да помогне на бедните и нещастните.

— На загуба. На!

И тикна обувките в ръцете на баща ми.

Урааааааааа... а!

Защо примигва баща ми? Нали му ги дадоха?

— Та? — каза баща ми.

— Смъквам двадесет лева от цената — разпери ръце съдържателят. — От костюемата цена. — Той вдигна пръст: — От уважение.

Баща ми се замисли и ме погледна. Навярно е имало нещо много трагично в лицето ми, защото той изсумтя и започна да бърка в джобовете си.

Изведнъж, смаян, извади една двадесетолевка.

— Ха — гледай ти! Имал съм още двадесет лева!

И ги тикна в ръцете на съдържателя.

Съдържателят взе лъскавата двайсетолевка с такова изражение, сякаш хваща жив крокодил.

— Ама, господин Димитър, аз казах двайсет лева от мен!

— А аз — от мен — кимна баща ми.

Съдържателят въздъхна и върна крокодила.

— Е — със здраве.

Двамата се ръкуваха.

Съдържателят остана пред магазина, осветен от залязващото слънце, а ние затропахме по паважа. Хиляди цигулки свиреха погребалния марш. Светът ридаеше.

Но баща ми сякаш не чуваше нищо. Той си тананикаше някаква добруджанска песен и гледаше витрините.

— Господин Димитър, господин Димитър!

Баща ми спря. Кой ли го вика?

— А — госпожа Сара!

— Господин Димитър, вземете — каза Сара, като едва поемаше дъх, — ето.

И тикна кафявите обувки с връзки по средата в ръцете му.

— От благодарност!

Боже мой — защо мисли баща ми? Нали му ги дават?

— Е? — попита баща ми.

— От мен — още двадесет лева — махна с ръка Сара.

Баща ми я погледна замислен. Това значеше, че той трябва да додаде още тридесет лева. Откъде ще ги вземе? Нали последната двадесетолевка съвсем изненадващо изскочи някъде от джобовете му?

Сара гледаше мило. Още едно последно претърсване?

Баща ми погледна към мен. По дяволите тези детски очи! Ако ги нямаше, колко по-евтино щеше да му излиза всичко...

За да му помогне в търсенето, Сара взе обувките.

И баща ми започна да търси. Извади отново банкнотите. Сетне намери пак двадесетолевката. Аз гледах с широко отворени очи. Така навярно гледат комарджиите в ръцете на раздавача на картите.

В големите джобове — нищо.

В джобовете на жилетката — карнетка.

В задния джоб на панталоните — билети от кино. Употребени.

Няма.

И изведнъж — проблясък. В малкото джобче на сакото, където франтовете носят бели къпички...

Ура!

Една монета от десет и една от пет.

Баща ми ги погледна нерешително, сетне въздъхна и подаде купа пари.

А останалите петнадесет?

Баща ми разпери ръце.

Съдържателят стоеше някъде по средата — между нас и магазина и гледаше към небето. Сара затропа с чехлите, отиде до него и започна да му шушука. Съдържателят изведнъж се хвана за сърцето, после разпери ръце, сетне се хвана за главата.

Но Сара беше упорита. Хвана го за ръце и го доведе при нас.

— Това е разорение — каза съдържателят, — Сара, ти поемаш греха върху себе си.

Сара го пое.

И взе парите.

И тикна обувките в ръцете ми.

И гръмнаха всички музики в света.

И засвяткаха фойерверки.

И от очите ми потекоха сълзи.

Баща ми и съдържателят се разделиха с щастливи усмивки. Днес те бяха направили хубава търговия. По всички правила. С всички

нюанси, с много талант от двете страни.

Да му са честити на детето новите обуца!

ЦИГАНИ

В Овча купел цигани нямаше.

Но винаги, когато ставаше „шарено“, те изникваха като гъби след дъжд.

За да ви стане по-ясно какво разбирам под „шарено“, ще ви дам пример с моя приятел Пеньо. Когато над комините виеше скука, когато в душите ни имаше само мраз и се чуваха вопли и печални въздишки — от Пеньо нямаше и следа. Но щом дръпваше дайре, щом плъокнеше отпушената тапа, Пеньо се явяваше усмихнат, с протегната празна чаша в ръка. Веднъж го бяха изпратили в Куба и майка му много се тревожеше, защото нямаше ни вест, ни думица от него. По цял ден се въртеше около нас, чупеше ръце и ни разпитваше дали сме чули за самолетни катастрофи над Атлантическия океан, за нашествия в Куба, за контрареволуции и прочее. Това така ми омръзна, че аз махнах с ръка и реших да зарадвам старата жена.

Не се наложи да гася лампите и да заставам край кръглата маса, с която се викат духове. Просто отпуших една бутилка и след миг Пеньо се появи на вратата със своята неизменна усмивка и протегната ръка, с празна чаша в нея. Майка му го прегърна, целуна го, Пеньо изпи бутилката и сетне отново изчезна в посока към Карибско море.

Точно такива номера ни погаждаха и циганите. Когато се чудехме откъде да намерим левче, можеш целия квартал да обърнеш, можеш цялата вода на овчакупелската баня да изплискаш — не циганин, ами и циганче няма да намериш. Но щом в някой двор заквичеше прасе, видяло в ръката на стопанина си ножа на палача, около плетищата като ято врабци се накачулваха цигани, циганчета и циганки.

Те не искаха нищо, те не просеха, не протягаха ръце. Стояха по плетищата с широко разтворени очи и от време на време даваха съвети — не така да се коли, а така, не така да се дере, а така, не в такава тава да се слага кръвта, а в онакава, не с такива миризми да се пълнят суджуците, а с онакива, докато най-сетне на стопанина не омръзваше

до такава степен цялата тази работа, че им раздаваше половината от прасето — само да му се махнат от главата.

И те се махаха, за да се появят отново при друг случай — я си забравил курника отворен, я зажениш син, я празнуваш имения си ден.

Помня — веднъж се връщах от училище и като отворих дворната врата, видях циганка и две циганчета, които търчаха из курника и ловяха петли и кокошки. Бях толкова смаян, че не успях да кажа нищо. Затова пък циганката и циганчетата ме награчиха и започнаха да крещят — така ли се оставя вратата отворена, ами ако избяга някоя кокошка или петел? Ще кажат — циганите са ги откраднали!

Как не ни било срам да си помисляме такива работи — те, горките, от половин час търчали из двора, за да хванат избягалите петли и кокошки, за да ги натикат обратно в курника, а аз сега дори и по едно яйце няма да им дам за тая работа. Срамота!

И си отидоха, като продължаваха да ме кълнат, а покрай мен кълняха и всичко добруджанско — другите българи били къде-къде по хора, а ние сме живеели в най-хубавия квартал, не сме пускали цигани при себе си, мислели сме ги за крадци, а ако не били те — как сме щели да си колим прасетата, кой щял да ни затваря курниците, кой щял да ни обяснява какви са добруджанските обичаи при сватбите и кой щял да ни свири на имените дни?

За сватбите и имените дни те бяха напълно прави.

Щом някой се зажени, и веднага дворът се напълваше с цигани. Те следяха какво прави кумът, булката и шаферите и даваха ценни съвети — оттук трябваше да мине кумът, толкова крачки трябвало да направи, кумицата трябвало да каже това и това, а булката да се държи по този и този начин, защото ние сме били добруджанци и трябвало да спазваме добруджанските обичаи. Те, циганите, знаели много добре каква е разликата между добруджанска и тракийска сватба, между северняшка и македонска, между трънска и родопска.

И така додяваха на всички, че за да им запълнят устата, черпеха ги с вино и ракия и ги отпращаха. А ги отпращаха, защото, ако ги оставиш след втората чаша ракия — те веднага започваха да се карат помежду си и хукваха да къртят черчеветата от прозорците, за да си ги надяват по главите. И много се чудеха, когато ги гонеха — те били цигани и ако не правили цигански работи, за какво сме ги били викали? Щом сме правили така, те вече нямало да ни стъпнат в

къщите, щели да накажат цялата Овча купел и щели да ни заобикалят, когато тръгват от Коньовица за Княжево и Драгалевци на Васильовден и Богородица.

А това наистина би било жестоко от тяхна страна, защото тези два дни бяха за нас това, което е за англичаните коронацията на краля.

Още рано сутринта жени, баби и деца изнасяха столове пред къщите и сядаха, както се сяда на представление. Мъжете стояха прави зад тях — пушеха или си подаваха шишета с домашна ракия.

Към девет часа откъм Коньовица се чуваше глух шум. Заедно с шума се появяваха отделни кълбета прах, които се събираха на едно място и образуваха един голям облак. Облакът се раздуваше, раздуваше и когато покриеше цяла Коньовица, започваше бавно да се придвижва напред.

Когато беше още някъде далеч — към Булина ливада, — облакът бумтеше като далечна градушка, но с приближаването започваха да се отделят тъпаните от флигорните, пеенето на младите циганки от кларнетите.

Постепенно облакът покриваше Земяне, сетне се изкачваше по стръмното и се насочваше към нас. Най-отпред подскачаха младите циганки, зад тях вървяха оркестрантите, следвани от мъжете, а най-отзад се тътреха бабите и дядовците. А около всичко това като пръстените около Сатурн търчаха и вдигаха прах полуголи циганчета и циганенца, които раздираха небесата със своите крясъци.

Късно вечер облакът започваше да се спуска от Княжево или Драгалевци. Младите циганчета бяха все така искрящи и весели. Музикантите продължаваха да думкат тъпаните и да надуват инструментите. Само младите цигани и циганки бяха по-омешани и пееха, прегърнати по двойки.

Най-отзад пак вървяха бабите и старците, но този път и зад тях се виждаше нещо — влачеха се пребитите и превързаните, оплаквани от баби и майки.

Циганите знаеха съвсем точно кой кога има имен ден. Още рано сутрин именикът биваше събуджан от неизменния „О, добруджански край“. Той излизаше навън, ръкуваше се с музикантите, даряваше ги, черпеше ги и се прибираше да си гледа работата. А работа имаше

много, тъй като имените дни в Овча купел бяха като сватбите — празнуваха се от всички добруджанци. В двора се нареждаха маси, колежа се агнета и кокошки, отпушваха се бъчви. През цялата тази подготовка циганите стояха отвън и мълчаха като индианци. Лицата им бяха безизразни и студени. Те стояха и чакаха.

И техният миг идваше.

След първата бъчва добруджанците започваха да пеят, и това беше сигналът. Първо между развеселените идваше музиката, сетне съвсем ненадейно мъжете виждаха около себе си по някоя млада циганка, която кротко се усмихваше с белите си зъби. Как няма да я почерпиш? Но почерпиш ли я, тя казваше:

— А тато?

Та и на тато, та и на майката, та и на бабата, та и на дядото, та и на всички цигани, циганки и циганчета, които накрая вдигаха такава олелия, че човек не можеше да разбере — това имен ден ли е, или бомбардировка.

Но щом някой циганин посегнеше към черчеветата, нашите скачаха като един и след миг към Коньовица търчаха и проклинаха и младите циганки, й татковците им барабар с майките, бабите, дядовците и всички останали цигани, циганки и циганчета.

БАЩА МИ — БОЯДЖИЯТА

Сега, като си помисля, струва ми се, че при други условия от баща ми би излязло я Едисон, я Нютон. Не можете да си представите колко изобретателен човек беше, особено срещу Нова година, когато трябваше да ни развеселява без пукнат лев в джоба.

Той и иначе си нямаше много пари, но по някаква дяволска случайност точно срещу Нова година оставаше без пукнат лев и както сам признаваше: свитки му излизали от очите, докато измисли нещо.

На тридесет и първи декември сутринта зяпна в календара с ококорени очи и започна да ни разпитва не сме ли си играли и не сме ли преместили тази дата толкова напред. Той си мислел, че има още една седмица, а ето че тази светла дата се изтърсила като бомба върху главата му.

Майка ни обаче го сряза и каза, че това са бабини деветини — никаква бомба не се е изтърсвала на главата му, защото от една седмица той си знаел, че идва Нова година, и по цяла нощ се въртял в леглото и се чудел откъде да намери пари. Баща ми се изрепчи и се закле, че това е най-чиста артериосклероза — все забравял за най-важните неща.

— Но вие не се бойте — каза той под секрет, като ни намигаше, — аз си имам нещо наум...

Ние седяхме шестимата на кревата, наблюдавахме спора като зрители на футболно игрище и се чудехме какво ли точно има наум баща ни и какво ще измисли сега, за да ни развесели срещу светлия празник.

— А работата е съвсем проста — разпери ръце той, — чисто и просто ще идем при братовчеда Митко и ще поискаме пари назаем.

Като чу „назаем“, майка ми побесня. От всичко на този свят тя най-мразеше думата „борч“.

— Борч ли? — кресна тя. — Борч ли?

— Какъв борч, глупости! — махна с ръка баща ми. — Просто взимам пари назаем и му ги връщам. Това не е „борч“. Това е просто

взимане пари назаем. Борч, ако искаш да знаеш, е съвсем друго нещо. Борч например е, когато...

Но се заплете и махна с ръка:

— Какво ще ти обяснявам. Я се стройте всички вън!

Ние изхвъркнахме като патрони и се строихме пред вратата. Тоя номер ни беше известен и знаехме, че баща ни го използва само в най-решителните моменти — когато друг изход няма и „врагът трябва да бъде изтикан от позициите с фронтална атака“.

Баща ми застана пред нас, даде команда и ние — строени в колона по един — потеглихме с песни към братовчеда чичо Митко.

Зад овчакупелските огради се решаваше битката за Новата година. Хвърчаха глави на кокошки, колежа се прасета, дечурлигата надуваха още топлите свински мехури, жени със забрадки крещяха, като размахваха с тестени ръце точилки, тави и метли. В ръцете на небръснатите мъже святакаше ножът на палача. Предсмъртните кудкудякания на кокошките, крясъците на жените и децата, дрезгавите басове на мъжете — всичко се сливаше в една неописуема олелия, която наподобяваше тържествени фанфари, под чиито звуци ние марширувахме напред към победата.

Шествието не остана незабелязано. Съседските дечурлига се накачулиха по оградите и показваха лошото си домашно възпитание, като се плезеха и ни правеха „кози бради“. Едно хлапе дори хвърли върху нас отрязана глава от кокошка, която Коцето мигновено прибра в джоба си и направи такава ефектна „козя брада“, че съседският хулиган позеления от завист.

Бай Нено, чадърджията, подаде глава зад стобора и размахна ръка:

— Раз-два, раз-два! Здравейте, юнаци!

— Знаем да лаем! — отвърнахме ние и затропахме още по-силно.

Кой знае откъде изникна циганската музика, която срещу големи празници ходеше от къща на къща и свиреше „О, Добруджански край“. Като ни видяха, те надуха кларнетите и тръгнаха пред нас. Целият квартал поде добруджанския марш, акомпаниран от десетки тенекии и тави, по които хлапетата блъскаха с пръчки и юмруци.

Чак когато и последният стобор остана зад нас, циганите изтриха устни и свалиха калпаци:

— Айде — за празнико, чорбаджи!

Баща ми трепна, но сетне бръкна в джоба си извади един лев.

— Сефте берекет! — казаха циганите и потъркаха лева о брадите си. — Да е на хаирлия!

Едва сега баща ми успя да се съвземе от смайването:

— Да пукна, ако знаех, че имам лев! Като бръкнах в джоба, бръкнах само ей така, на, за да не ги обидя... Хай да му се не види, хе! — изсмя се баща ми. — Ами, значи, аз съм имал един лев!

Това го развесели много и когато преминахме трамвайната линия, която отделя Овча купел от Павлово, викна весело:

— Внимание, приближаваме! Дай такт, по-бодра стъпка, по-бодра!

От трамвая ни гледаха зяпнали пътници, които навярно решиха, че това е някаква гимнастическа група.

Щом наближихме чичо Митковата къща, баща ми махна с ръка и даде тон за известната „наказателна“ коледарска песен „Делници“. Тя се пееше само при особени случаи, когато домакините се криеха и не даваха своята дан. Пеехме я дотогава, докогато най-сетне ужасеният домакин изскачаше по нощница и изреваваше:

— Стига! Вземете ми парите! Вземете ми къщата, вземете ми душата — аз отивам в гората!

Запяхме с пълен глас:

— Делници, делници, понеделници!

Делници, делници, понеделници!

Бати Ванко изпя солото:

— Измръзнаа ми ръцете!

И отново хорът:

— Делници, делници, понеделници!

Делници, делници, понеделници!

Бати Ванко:

— Измръзнаа ми краката!

Хорът:

— Делници, делници, понеделници!

Делници, делници, понеделници!

Бати Ванко:

— Измръзнаа ми ушите!

Хорът:

— Делници, делници, понеделници!

Делници, делници, понеделници!

Вратата се отвори рязко и на процепа се показва усмихнатата глава на братовчедата Митко.

— Мараба, братовчед! — викна той. — Влизайте!

Докато влизахме в кухничката, чичо Митко подскачаше и потриваше ръце:

— Чудесно, чудесно, как се сетихте! Тарарааааа — запя той сега. — Ей сега ще се почерпим!

Рязко отвори един шкаф:

— Тук трябва да има нещичкоooooooooo!

Извади едно шише. Повдигна го и с изненада го разгледа:

— Ха! Изпили сме го!

Остави празното шише и започна да отваря една след друга многобройните вратички на стенните долапи.

— А бе как може така, тука трябваше да има нещо, как може да няма... Я — провикна се той, като извади един буркан, — и кафето се свършило!

Качи се на един стол и отвори една от горните вратички, но в същия миг върху главата му и по пода рухнаха безброй златни шишарки.

Ние зяпахме. Братовчедът и баща ми се гледаха около минута и изведнъж ревноха от страшен смях.

Те дълго се смяха, като се тупаха по раменете, за да не се задавят.

— Ей, майка му стара! — каза баща ми. — Значи, ти си го ударил на търговия с шишарки за елхи... А аз, можеш ли да си представиш, мислех да искам пари от теб назаем.

— Ха — кресна братовчедът, — и аз!

И двамата отново избухнаха в страшен смях.

На връщане се старяхме да не гледаме баща ни. Той забеляза това и на два пъти се опита да поеме въздух и да каже нещо весело, но не успя. Изглежда, беше се изморил от големия смях, който му удариха с чичо Митко.

Пред къщи ни чакаше мила изненада.

Търговецът Маринов се разхождаше напред и назад като бесен.

Майка ми разправяше, че ако сме закъснели още малко, щял да си изпасе мустаците от ярост.

— Хайде бе, хора, какво правите вие! — изкрещя той, все едно че ни беше казал да го чакаме, а ние сме закъснели.

Сетне грабна за ръка баща ми и хукна към вилата.

Вилата на Маринов, която стоеше на височината над банята, беше романтичният замък от нашите въображения. Това беше „Елсинор“, това беше тайнственият замък на магьосника Мерлен, зад чиито дебели завеси се крият феи, вещици, принцеси и зли царици-отровителки. Най-малко сто пъти сънувах как влизам там и как рой царски дъщери ме посрещат с паници, препълнени с пасти. Аз гълтах, дъвчех, лапах, а после се събуждах, подивял от глад.

И сега баща ми беше вътре в замъка, а ние стояхме отвън, при колата на Маринов, и зяпахме към плътните завеси.

Всъщност отвън бяхме само петимата. В последния момент Коцето се вкопча в баща ми и за всеобщо учудване изчезна заедно с него зад огромната желязна врата на градината.

Както си зяпахме, изведнъж едно от пердетата се размърда и на процепа се появи главата на Коцето. Той ни намигна, изплезе се и чукна в стъклото кокошата глава, която беше скрил в джоба си.

Сетне Коцето подробно описа как жената на Маринов плеснала с ръце, целунала го и го посочила за пример на децата си:

— Виждате ли това дете? Сутринта то е изпило всичкото си мляко, без да хвърли каймака, и е изяло цялата си кифла. Е, такива са добрите деца.

А когато се въртнала и влязла в някаква стая, децата започнали да се подиграват на гуменките му — как можело с гуменки посред зима! Тогава той извадил главата на кокошката и я тикнал в муцуните им.

— Напикаха се — каза Коцето, — честна дума, напикаха се от страх!

Най-сетне баща ми изскочи от вилата вън от себе си от радост и вълнение.

— Победа, деца! — разпери ръце той. — Пернатата жена на Маринов решила да прави новогодишен бал и повикала някакъв гъоз бояджия, уж голям специалист, да нашари хола, а той мацнал няколко четки, взел петстотин лева аванс и офейкал. И сега ние трябва да боядисаме.

— До четири часа! — изкрещя Маринов през прозореца. — Ще платя по най-висока цена. И измийте и изчистете. И за това ще платя. По най-висока цена!

— Чухте ли? — викна баща ни. — Бегом за бомбите!

Леле какво търчане падна!

Бягахме, падахме, обърнахме къщата наопаки, докато намерим за всеки по една четка, и след пет минути нахлухме у Маринови.

— Ето ключа — каза Маринов, като се качваше на колата с жената и децата. — Точно в четири съм тук.

И изчезна с трясък.

Не мога да ви опиша какво боядисване беше!

Ние и друг път бяхме боядисвали с баща ми; всяка ваканция той ни водеше из провинцията и боядисвахме я гари, я училища, но такова темпо не бяхме виждали никога.

— Темпо, темпо, ей, темпо, чувате ли? — ревеше баща ми, като крачеше с двойната стълба из стаята и мацаше тавана и горната част на стените.

А ние пляскахме с баданарките отдолу.

Като минахме първата ръка, разтворихме прозорците и започнахме да правим вятър на стените с тенекии и картони, за да изсъхнат по-бърже, след което ударихме втората ръка.

Сега вече трябваше да се почака.

Докато седяхме грохнали на пода, баща ми се пляскаше по главата и се тюхкаше защо не е взел аванс.

— Ей да имаше една ракийка сега! — ядосваше се той. — Можеше да взема страшен аванс. Поне сто лева можеше да взема, ама на. Ех, да имаше една ракийца, а?

Но за ракийца не остана време. Вятърът, който духаше през отворените прозорци, изсуши стените и ние се хвърлихме към последната битка — пръскането на стените и тавана с помпата. Баща ми пръскаше, а ние, двама по двама, се редувахме и помпахме като луди.

— Темпо, темпо, ей, темпо! — крещеше баща ми и крачеше с двойната стълба из стаята.

Но най-сетне — край!

Баща ми хвърли маркуча и нададе нов боен вик:

— Грабвайте кофи и парцали!

Започна страшно и безмилостно чистене на врати, мебели и прозорци. Сетне отново подредихме големия хол и когато часовникът удари четири, седяхме проснати на пода с треперещи ръце и крака.

Но от Маринов нямаше и следа.

Мина четири и половина — пак същото.

Като се стараехме да не гледаме към баща ни, един по един се измъкнахме и тръгнахме из останалите стаи. Изведнъж Коцето и Боян нададоха вик. Изтичахме в кухнята и видяхме нещо, което ни смая. На голямата кухненска маса лежеше печено прасе в тава, с лимон в устата, печена пуйка на зеле, салами, торти, банани, нарове, портокали, смокини, мандарини... И всичко това заобиколено с бутилки, бутилки, бутилки...

Стояхме като царския принц пред заспалата Снежанка.

И изведнъж — звън!

Остър телефонен звън.

Всички се затичахме към телефона, но баща ни изшътка и вдигна слушалката.

— Ало — ревна някакъв глас, — бояджията ли е?

— Слушай, бояджията, тук е Маринов... А бе ние се събрахме в
ория и се запихме... Ало, чуваш ли?

— Аха... та исках да ти кажа, ние оставаме тук. Така решихме...

— Ало, алоoooooooo!

По-късно, когато четох за Наполеон, мислено си представях отстъплението му от Москва: отпред върви императорът, нарамил бояджийската машина, а зад него — верните войници с кофи и четки в ръце.

Баща ми се ядоса и надигна тон:

Но тя пак не спря.

— Облечете се!

Тогава той грабна един буркан, блъсна го в земята и тресна с крак върху парчетата:

Голямата банкетна зала във вилата на Маринов. Върху масата са наредени прасето, пуйката, норове, смокините, портокалите, бананите и бутилките с разноцветните етикети.

Ето, той открехва вратата и казва тихо:

И в същия миг:

88

Майка ми влиза — смутена и смаяна, гледа преснобоядисаните стени, блестящите полилеи и спира очи върху масата. И чувстваме как инстинктивно се отдръпва назад.

— Това не е наше — казва тихо тя.

— Кое не е наше?

— Това.

Ей че като се разпени баща ми:

— Деца, тази вечеря наша ли е? Наша е! — кресна той вместо нас. — Погледнете — посочи с пръст стените, — ние ги боядисахме. Я пипни — взе ръката на майка ми и я допря до стената, — пуска ли? Не пуска, защото с хиляди клетви взех от сладкаря боза на вересия, която сложих в боята. Чудесно боядисани стени. Боядисахме ги всички — Коцето, и Марин, и Боян, и Васко, и Митко, и Ванко, и аз. Да. И всичко, което виждаш тук, на масата, е изработено от нас. Плодовете изработиха Коцето и Марин, Боян и Васко — пуйката, прасето е от Митко и Ванко, а хляба и виното изработих аз. Вярно ли е?

— Вярно е! — ревнахме ние.

— Ние ги изработихме! — провикна се баща ми. — Маринов обеща да ни плати по най-високите цени. И ето, ние дойдохме тук да се разплатим. Всичко тук е наше. Яжте и пийте, дявол да го вземе!

Прасето и пуйката отлетяха в небитието за миг. Тапите захвърчаха към тавана. Преяли, с издути стомаси, ние се замервахме с фъстъци, а баща ми и майка ми се гледаха в очите.

Изведнъж баща ми се сети и викна:

— Над гардероба има китара, донесете я!

Коцето и Марин се спуснаха към съседната стая и след пет минути се явиха, облечени в роклите на мадам Маринова, с китари в ръце.

— Ура, ще се маскираме! — каза баща ми, сетне ни направи с горена тапа от бутилка мустаци и брада, взе едната китара и запя:

*Реших да се оженя,
докат'съм още млад.
Реших мома да взема
от род голям, богат.*

Всички запяхме, като тракахме с ножове и вилици:

*Да знае да рисува,
да знае да чете,
пианото да плаче
в нейните ръце...*

Коцето тръгна със ситни крачки напред, като се препъваше в роклята на Маринова, сетне направи дамски жест и посочи Марин:

— Виждате ли това дете? Сутринта то е изпило всичкото си мляко, без да хвърля каймака, и е изяло цялата си кифла. Е, такива са добрите деца.

Докато се премяхме от смях, часовникът удари дванадесет. Отвън загърмяха топове.

Баща ми погледна към майка ни, сетне погледна към нас:

— Я, Нова година!

Просто не можеше да повярва.

Хвана една салфетка от масата и я тръшна в пода.

— Посрещяхме я, майка му стара! Света обърнахме наопаки, и пак я посрещнахме. Всички дяволи и вещици се бяха събрали срещу нас и въпреки всичко пак я посрещнахме. Това беше голяма битка, деца, и ние я спечелихме. За победата, ура!

— Урааааа! — креснахме ние.

— Отворете шампанското!

Тапите хвъркнаха към тавана и всички се изправихме с пълни чаши.

Майка ми държеше кристалната чаша пред очите си и лицето ѝ беше съвсем като на момиче. Топна пръст в шампанското и го завъртя по крайчеца на чашата. Чашата запя.

— Значи е вярно, че кристалните чаши пеят! — каза тихо тя.

Очите ѝ затрептяха и тя погледна към баща ни.

— Не, не! — кресна баща ми. — Усмихни се, усмихни се, сега е Нова година! Деца, да се веселим, да се веселим.

Всички се хванахме в кръг и заревахме, като подскачахме и ритаме във въздуха:

*Край чичо Пенчовия двор — ия, ия, я!
Навъдили се пиленца — ия, ия яаааа!...*

Сега си напрягам паметта и се мъча да се сетя какво стана на другия ден. Но нищо не идва в главата ми.

Изглежда, е вярно, че след време хората си спомнят само за хубавото.

СЪН

Преди няколко дни сънувах сън.
Събудих се и видях чудо невидяно.
На голямата овчакупелска поляна стоеше цирк.
Огромен, с два купола, обсипан с разноцветни книжни фенери, с
грамаден светещ надпис:

ЦИРК „РОЯЛ-ДОБРИЧ“

Край цирка плискаше вълни току-що прокарано море, а край морето и цирка минаваше трамвай.

Чичо Кръстник караше и крещеше с всичка сила:

— Варда, варда — магаре барут кара!

Точно пред цирка спря, посочи го с пръст и каза:

— Влизайте!

И ние влязохме.

Отпред вървеше леля Кръстница с огромната широкопола шапка, до нея — баща ми бояджията, а след него ние — шестте момчета, наредени като шишета.

Когато влязохме, всички започнаха да ръкопляскат, а леля Кръстница раздаде на децата блестящи перки. Децата дръпнаха ластиците и перките хвъркнаха във въздуха като хиляди разноцветни пеперуди.

Баща ми каза:

— Е, това е живот, майка му стара!

Искаше да каже и нещо друго, но в този миг оркестърът изсвири туш и на арената започна да се премята „Вши ти дам“.

Публиката шепнеше:

— Това е най-големият клоун на всички времена!

А артистите и директорът на цирка започнаха да ръкопляскат, после вдигнаха на ръце „Вши ти дам“ и го поставиха на официалната

трибуна, на която имаше надпис на китайски:

„Да живее «Вши ти дам» — царят на всички клоуни!“

Чичо Кръстник се въртеше неспокойно на стола си. Изведнъж скочи и помоли директора да направи и той един номер.

Директорът се съгласи и чичо Кръстник обра саката на всички мъже, сетне изскочи навън и изчезна.

Леля Кръстница се превиваше от смях и казваше:

— Вие ще видите какво ще стане.

И наистина стана много смешно, когато чичо Кръстник се върна с празни ръце и каза:

— Ей, че неприятна работа! Всички сака проиграх и пак не спечелих. Голям майтап падна!

Публиката започна да се търкаля от смях, а директорът дойде при чичо Кръстник и му каза, че го назначава за постоянен клоун.

Излязохме от цирка и зяпнахме учудени — морето се беше превърнало в малка локва, трамваят беше някаква детска играчка, в която и малкият пръст не би могъл да влезе, а циркът се превърна в бараката на „Вши ти дам“.

Обърнах се и видях, че около мен стоеше само леля Кръстница. Тя се усмихна и каза:

— Ти вече порасна, моето момче. Хубавите неща са само за децата.

Сетне започна да се смалява, да се смалява и се превърна на малката старовремска снимка, която и досега стои на бюрото ми — с огромна широкопола шапка и тъжно усмихнати очи.

Издание:

Автор: Васил Цонев

Заглавие: Едно време в Овча купел

Издател: Български писател

Година на издаване: 1970

Тип: сборник разкази

Националност: българска

Печатница: ДП „Тодор Димитров“, клон 2, София

Излязла от печат: 30.III.1970 г.

Редактор: Ивайло Петров

Художествен редактор: Елена Маринчева

Технически редактор: Лиляна Диева

Художник: Александър Денков

Коректор: Добрина Имова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/5070>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.